

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

IX. — 1911. — 9.

S. MAGOLIČ 1910

VSEBINA.

Dr. Fr. Ilešič: Nikola I., kralj črnogorski	259
Vojeslav Mole: Nevljuden sonet. Sonet z moralo. Premišljevanje Kranjca o Prometejevem problemu. Nekomu. Sebi. Eli. V kavarni	263, 264
Al. Gradnik: Motiv iz Istre . . .	264
Milan Pugelj: Pavla	265
Petruška-Radivoj Peterlin: Po nevihti	269
Makso Pirnat: Ivan Vurnik . . .	270
Narodne pravljice	275
Ivan Ivanov: Sonet	277
Marica: Zavoljo ljubezni . . .	278
Petruška-Radivoj Peterlin: Pesem pastirjeva	282
Listek	283

Književnost:

Oton Zupančič. — „Smrt majke Jugovičev“. — Narodne pripovedke v Soških Planinah. — Srbska nibelunška pesem. — „Kurent“. — Romanizem poljski med Slovani. — Jugoslovanska omladinska književnost. — Hrvatskosrbski almanah.

Zgodovina:

Državnopravna nagodba med Avstrijo in Ogrsko. — Barle Janko: Povijest turopoljskih župa. — Zgodovina l. 1848.

Prirodnoznanstvo:

Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi. — Kemija in mineralogija.

Glasba:

Novi akordi.

Umetnost:

Groharjevega „Sejalca“. — „Domači avtor“.

Raznoterosti:

Slavisti. — „O učenju slovanskih jezikov“. — Mariborska pisma. — Iz letošnjih srednješolskih izvestij. — † Harambašić Avgust.

Naše slike.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

NIKOLA I., KRALJ ČRNOGORSKI.

NIKOLA I., KRALJ ČRNOGORSKI.

OB NJEGOVI 70 LETNICI.

Najboljši naš politik je naš kralj," je rekel lani Črnogorec češkemu gostu. „Najboljši naš literat je naš kralj," je dejal istemu gostu isti Črnogorec. Tretje pa je gost pogodil sam, veleč: „Najboljši črnogorski vojak je Vaš kralj" — in Črnogorec je pritrdil.

Torej literat, politik, vojak! Kakor n. pr. Cezar. Malo je takih mož.

O kralju-vojaku Nikoli piše sedaj ves svet. V svojih visokih gorah je mejaš vstaškim Arbanasom, sprejema njih begunce in za političnimi kulisami se misli, da si je albansko stvar usvojil, t. j. jo sprejel za svojo. Njegov poseben poslanik se mudi v Peterburgu.

O kralju-politiku se je pisalo mnogo lani in predlanskim. Ustavo je dal svoji državi in prejšnji „knjaz" se je proklamiral za kralja. Bolj nego njegova sinova so mu v zadnjih letih njegove hčere zagotavljale politične uspehe; pomogle so se v mogočne dvore, Jelena je kraljica italijanska. Tako mu je hišo blagoslovila njegova črnogorska vlastelinka, sedaj kraljica Milena.

Pa politične vrline, uspehe ali grehe naj opisuje drugo pero. Politika nima Muze. Meni bodi danes mila literatura!

Seveda bo Nikola-pesnik v svojih pesmih tudi vojak-junak in politik; zakaj vse troje je Nikola globoko v svoji duši.

Ime kralja Nikole ima v srbski literaturi davno svoj glas. Sedaj ko mu je baš 70 let (* 7. avg. 1841), se lahko Nikola ozira na dobrih 50 let pesniškega ustvarjanja.² V tisto dobo spa-

dajo njegovi prvinci, ko so nastopali naši Janežiči, Levstiki in Jenki (1858).

Jeka orožja in silnega pokreta proti Turški, ki se je takrat razmahal in končal z okupacijo Bosne in Hercegovine, odmeva v prvi zbirki njegovih pesmi — najrazločnejše v znani „Onamo, onamo", ki se konča tako-le:

„Onamo, onamo! — za brda ona
Milošev, kažu, prebiva grob:
onamo pokoj dobit ću duši,
kad Srbín više ne bude rob.“

Dočim je to zbirko posvetil spominu svojega očeta — Mirka Petrovića, junaka grahovskega, so „Nova Kola" posvečena črnogorski moški mladéži,

„da jih pjeva, a ostavi
neka (naj) nova mehka kola,
što nijesu za junaka,
za gorštaka i sokola.“

Raznim črnogorskim krajem poje te pesmi. Spoznal in opel je Nikola najprej svoj čas; spoznal in opel je zemljo svojo. Nato se je ozrl v prošlost, da najde v njej razlago sedanjosti in bodrilo bodočnosti. In uprl je pogled v dobo, ko se je iz vse srednjeveške srbske slave Turkom ubranila edina Črna Gora s svojimi Crnojevići. Nje južni del, Zeta imenovan, ji je bil takrat središče, prestolnica pa Žabljak, grad na Morači, ki se izteka v Skadersko Jezero. Tu je stoloval Ivan Crnojević (do 1490)¹, ki ga opeva narodna pesem.

V to dobo zroč, je Nikola spesnil epos „Knjaz Arvanit". Posvetil ga je svojemu sinu Mirku, da bi ta-le videl v pesniškem junaku zgled bratske pomoči.

Arvanit je brat črnogorskega gospoda Ivanbega in čuva domovino, ko je Ivan odšel v Be-

¹ „Maj" IX, št. 15, str. 179.

² „Skupljene pjesme." Str. 162. — „Nova Kola." Str. 92. — Epos „Hajdana" 1889. Str. 104. — Lirsko-politična pesnitev „Pjesnik i vila" v dialogu. 1894. Str. 182. — Dramski čin „Knjaz Arvanit". 1895. Str. 97. — „Potonji Abenseraž". Po Chateaubriandu. Str. 93. — Drama v 3 činih „Balkanska carica" 1894. Str. 161. (Vsa ta dela so izšla v 3. izdanju 1. 1910. na Cetinju. Stranice so citirane po tem izdanju.)

¹ Prim. o tem Peruškov uvod „Gorskega Venca" (Matica Slov." 1907). — Posebe primerjaj v našem „Listku" referat „Srbska nibelunška pesem". Koliko se je Nikola v zgodov. pesnitvah oziral na zgodovino in koliko na narodno pesem, tega tu ne bom raziskoval.

netke prosit pomoči. Njega ljubi Fatima, po volji očetovi siloma poturčena Črnogorka, ki živi na turški zemlji, v Skadru. Arvanit oblega Skader, a Fatima mu pismeno napove sestanek, da bi ga opozorila na nevarnosti. Arvanit, ki ceni ženske, odkar ima svojo Milico, se ji odzove. Fatima hoče mrliške krščanske glave pometati v skaderske studence, da bi sigurno ugonobila turško posadko. Skader je bil vzet, a Fatima pri tem ubita.

V isto dobo nas stavi „Balkanska carica“, posvečena Črnogorkam.

V Žabljaku, prestolnici Zete, stoluje Ivanbeg Črnojevič. Dva sta mu sina, starejši Gjorgje, prestolonaslednik, in mlajši Stanko. Stanko je lahke čudi, častihlepen in obenem lahkoživen. Ko mu Gjorgje prinese poziv na sejo državnega sveta, ki se je že dolgo ni udeležil, in mu izroči dopise, o katerih se bo obravnavalo (pogodba z Benetkami, trgovska pogodba z Dubrovnikom itd.), napiče Stanko pisma na kopje ter odklanja udeležbo; rajši hodi na lov in uživa življenje. V politiki mu je mrzko vse latinstvo; zato očita bratu, da si hoče Latinko vzeti, dočim ljubi on Danico, domačo vlastelinko. V državnem svetu se je sklenila pomoč Kastrioti, albanskemu junaku, in se je določil Stanko za poveljnika. Ivan Črnojevič je prišel sam k njemu in mu rekel, kako je albansko stvar Kastriotovo vzel za svojo, kako se rodi vse zlo od nesloge balkanskih narodov (Srbov, Hrvatov, Bolgarov, ki naj bi stopili v zvezo z Grki). Prišel pa je odposlanec sultanov, Ibraim-aga ter svaril Stanka, naj se ne vojskuje s Turki; obenem mu živo slika veličino in krasoto Stambula ter ga opozarja, da je kot sin Ivanov mali, kot sin sultanov bil bi večji in da stā v Črni Gori enaka sluga in gospod. To zmoti Stanku glavo; hoče se z njim še dogovarjati.

Res se je Stanko tajno z Ibraimom dogovarjal in dogovoril; po tem dogovoru bi Stanko Zeto izročil sultanu, a sultan bi mu dal oblast nad vsem Balkanom. Toda sluga je pisma, ki so vsebovala te dogovore, zanesel Črnojeviču; tako se je v Črni Gori zvedelo o njegovih tajnih potih, a sigurnih vesti niso imeli vsi. Stanko je naglo marširal nazaj v Črno Goro; nasproti mu je prišla črnogorska četa, z njo junak-korenina Dean. V pogovoru z njim naglaša Stanko, kako čisto drug gospod je turški sultan nego Benečan in nego so Latinci v obče, sploh pa da ima Črna Gora le voliti med sultanom in Latinci; proti njemu je Dean poudarjal, da se mora Črna Gora svobodna ohraniti na vse strani. V prepiru usmrtil

Stanko Deana; to je končno še ojačilo njegov sklep, iti k sultanu. Pa Danica noče z njim; rajši bi sicer šla k Turkom nego k Latincem, a ugaja ji le krona srbska, z njo bi se rada kitila. Stanko pa jo vabi s seboj, ponavlja joč, kako lepo je biti balkanska carica, a ona veli: „To ti je carstvo balkansko lažno, a naše gorsko carstvo je snažno“, da, hoče celo onemu dati svojo roko, ki bi ujel odpadnika — Stanka; Stanko jo rani. — Gjorgje je vodil Črnogorce proti Turkom, kjer je sedaj tudi Stanko; star vedeževalec je prorokoval, da bo Gjorgje sicer zmagal, da pa bodo končno Turki tudi Črnogorce potisnili v gore, kjer bodo junaki težko živeli, dokler ne dobe „na severu brata“, ki ga bo odgojila Rusija, „mlada mati“. Danica pride na bojišče ter samaritanski napaja ranjence svoje in neprijateljske; pride tudi do ranjenega Stanka, ki izreče nado, da ga bo vendarle še posetila v Skadru. Danica skoči v Moračo, ki jo naj ponese v valove Skaderskega Jezera.

„Balkanska carica“ mu je očitno njegova Danica-Milena, „genij črnogorski“, ki naznanja propast odmetniku.

Politični vzori „Balkanske carice“:

Gjorgje:

„Srpski je brat, od srpskog ognjišta miloga svaki sin Dubrovnik.“

— — — — —
„Dubrovnik Zetu ka' sestra ljubi, a ona njega priznaje bratom; tako se isto svoji s Hrvatom. Zar pravoslavje i latinica našem bratstvu da je grobnica? Zašto nam Rusi bliži bi bili ili za dlaku Bugari milij?“

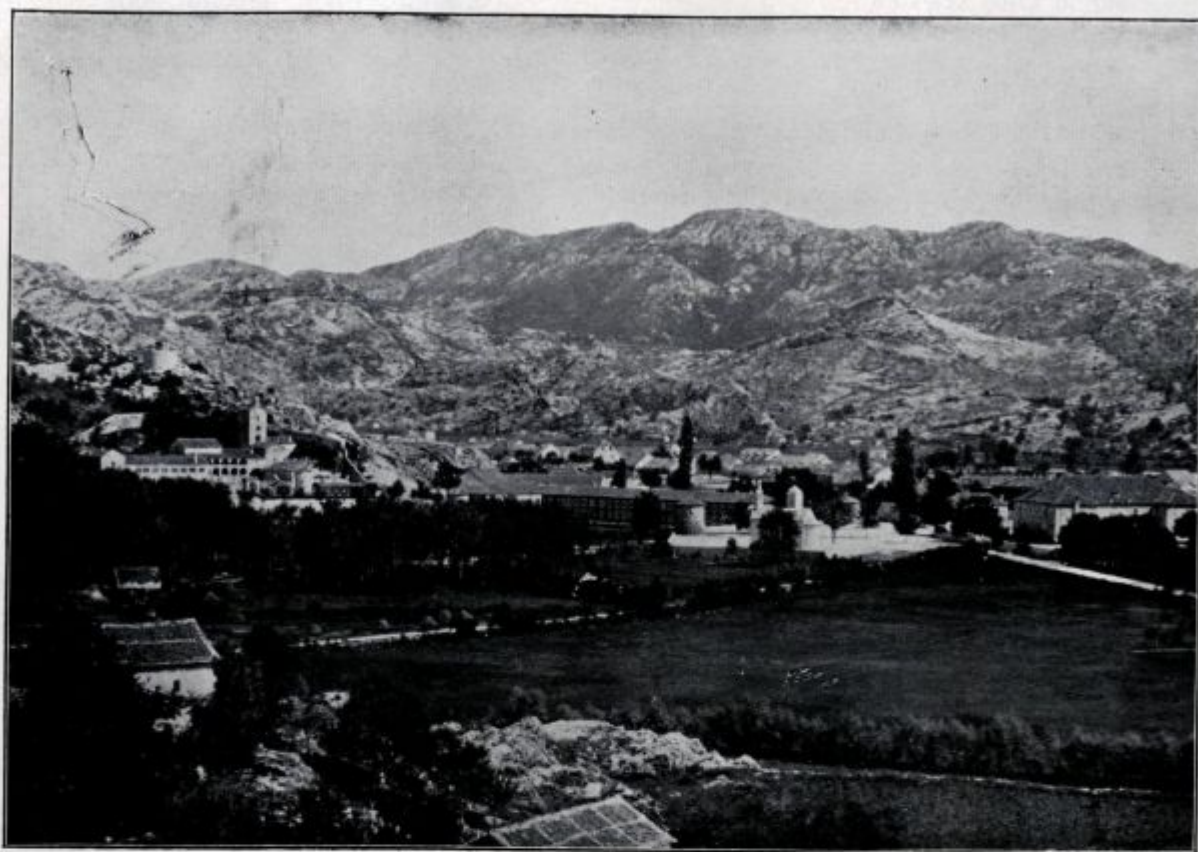
— — — — —
„Prodji se stvarat rad vjere bruku (sramoto), s bratom se drži ruku pod ruku“.

Stanko:

„Krv je latinska blijeda, meka . . .“
„Srb izdrži i odbije, pa deveti put juriši (naskakuje).“

Danica:

„Ja u budućnost vjerujem Zete . . .“
— — — — —
„Zeta je Srpstvo sve osnovala . . .“
„Zeta je leglo srpskijeh sila.“
„Mi ćemo naše čuvati blago, crn genij Turskoj mi vazda biti,

CETINJE — OD ZAHODNE STRANI.

ona će s' o nas sva razdrobiti.
Okolnoj braći dat ćemo ruku,
živo im pomoć, kad on u muku."

— — — — —
„Naša će zemlja sve bivat jača,
junaško gnjezdo i gaj pjevača."

Ko jo Stanko vpraša, kaj jo veže na Črno
Goro, mu Danica odgovori:

„Što me veže? Sve me veže:
vazduh i krv, amaneti (zalogi),
muke, ljubav, rod i vjera
i slobode plamen sveti!

Što me veže? Nebo naše,
poduprto planinama!
Nas jedine sunče grije,
a oko (okoli) nas svud je tama."

Poziva Stanka, naj si vzame iz valov krvi
krono, ki je caru Lazaru padla z glave, in naj
izvede srbske svobode delo.

Balkansko konfederacijo pod tujim pokro-
viteljstvom odbija.

Njeno odločno črnogorsko stališče je di-
rektno nasprotno Stankovemu. Praktično korek-

turo obojega pomenja vladar Ivo, ki želi zveze s
Hrvati in Bolgari in prijateljstvo z Grki, pa brez
turškega zaščitništva. Njegova izjava o
kooperaciji z Arbanasi je, kakor da
bi bila pisana za letošnje dogodke.

* * *

Pesniška veljava Nikolina je v junaški in
filozofski lirski pesmi. Po teh straneh se odliku-
jejo tudi njegove večje pesnitve.

A tem večjim pesnitvam nedostaje krepke
enotnosti ali pregrantne koncepcije.¹ Tudi „Bal-
kanska carica" je preraztegnjena.

Idejno izrazitost Nikolino naj pojasnijo še
nekateri citati iz njegovih pesnitev.

I. Kad vrlina san bi bila,
kaošto bi grješnik reka(o),

¹ Tako na pr.: „Hajdana" ni prav zaokrožen: (Trav-
niški vezir, mogočen turški gospod, ljubi Hajdano, ujeta
Črnogorko, a zaman. Njena neomahljivost pa deluje nanj
tako, da ji o neki lepi zori sam da priliko za beg — baš v
hipu, ko mu napadeta tabor srbski četi; ubili bi tudi vezira,
ko bi ga ne čuvala ona). Vezir bi prej zaslužil dati pesnitvi
ime nego Hajdana. Vse je nadalje proračunjeno na ginljivi
„fabula docet": Idealnost se poplača.

što bi onda vezivalo
vječnog Boga i čovjeka?"

„Duša jedna vrata ima,
a sve vjere — jednog Boga.“

- II. „Blago onome, ko (kdor) se u kog nada!“
„Život je mučan, dan svaki gore (huje).
„Soj (dostojanstvo) strastima uzdu meće.“
„Jak i nevješt bitku gubi,
mreža lovi silna lava.“
„U rdjama (međ podleži) braće nije.“
„Odkad vukovi za dušu mare?“
„Bez smrti nema ni uskrснуća (vstajenja).“

O ženskah:

- III. „Kad ženama čovjek knjigu piše,
neka (naj) piše, a tri puta briše.“
„Žena brata sa bratom zavadja (v prepir
spravlja),
žena čojka (človeka) na vsa zla navadja;
žena vara sebe i drugoga,
žena vara i samoga Boga.“

„Naša su kopja, naši su mači.
Vaše su suze, vaši su plači.“
„Krsti vuka, vuk u goru,
Crnogorki Crnu Goru!“

- IV. „Vjera, pjesma i sloboda
svjetila su naša bila . . .“
„Što bi gorštak bez planina!
Što l' planine bez junaka!
Kud bi vile stanovale,
ili munje (bliski) bez oblaka?“
„Uz (poleg) sokola leti svraka,
a uz lava mačka ije (jede).“

„Bogu su mili slobodni ljudi.“
„Carski hljebac, carska milost,
kao otrov truje (zastruplja) ljudi.“

- V. „Svoj ne može čovjek biti,
nad narodom koji vlada.“
„Knjaz si, ali vazda, sine,
čovjekova poštuj prava!“
„Knjaz se radja (rodi) ka(o) svi smrtni.“
„Od knjaza neznalice
domu, zemlji fajde (koristi) nije.“
„Svakom se lakše no Knjazu skriti,
na vidik vazda Knjaz mora biti.“
VI. „Teško onim, koji narod bune!
Teško tome, koga narod kune.“

V epigramu „Na grbu naroda“ prikazuje
lažnivega demagoga, ki sedi narodu na grbi,
češ, da ga štiti pred Krono in Bogom; a fak-
tično bi mu rad s hrbta in vrata odlučil kožo;
pri pijancih in skitalicah narodu ni iskati za-
štitnikov.

* * *

Črnogorski moški mladini in Črnogorkam,
svojemu sinu in svoji Mileni posvečuje Nikola
svoje pesnitve. Pol rodovini, pol domovini! Kar
posveti človek rodovini, posveti tudi domovini;
kar posveti domovini, posveti tudi rodovini.

Spominjamo se evo črnogorskega kronanega
pesnika, da nam ne bo Vila očitala, kar očita
Nikolina Vila srbskemu pesniku glede Slovencev,
ter govorila Slovencu:

„Crnogorske mrtve straže,
prama jugu koja bdi je,
Žlje (slabo) se sječa (spominja), žlje je cjeni,
kao da je zbilja (zares) nije.“

BOKA
KOTORSKA.

NEVLJUDEN SONET.

Parole d' honneur, premilostna gospa!
Kar srečal sem jih na življenja cesti,
iz Evinih prečudežnih hčera
se vsaka pač ne meri vam v prelesti.

Oči sanjave kakor plan morjá
in usta — kot junakinja v povesti,
parfem — diskreten kakor šum poljá,
na čelu lahna guba — znak bolesi.

Pa duh vaš! Čitali ste Maupassanta,
še Karin Michaëlis vam je znana,
Rostandov Cyrano in njegov nos.

Le nekaj mi je včasih prav na poti,
kar vam pa harmonije nič ne moti,
— le mene —, da ste namreč takšna gos.

SONET Z MORALO.

„Patron razsvetli te in sveti Duh,
da bi o grešni več ne pel ljubezni,
moj Romeo, iztrezni se, iztrezni!“
tako mi pisal zadnjič je Evnuh.

„Čas je, da se že rešiš te bolezni,
dovolj si star, ne bodi prošnjam gluh,
v morjé erotike se ne pogrezní,
glej mene: jaz v ljubezni sem skopuh.“

Pač res. Poznal sem tisoč abstinentov,
med takimi celo še par študentov,
ki jim zabranil víno je — zdravnik.

Sicer pa, kaj ve riba o planini
in kaj ve divja vihra o tišini,
kaj Eskimu je turški Selamlík?

PREMIŠLJEVANJE KRANJCA O PROME- TEJEVEM PROBLEMU.

Prometej? No, ne rečem nič; vsa čast!
Kdor dá se k mrzli gori prikovati
in pa tako si z orlom dolčas krati,
no da, — pač sveta, nevsakdanja strast.

Ker pa različna je možganov rast,
ni čuda, da ob Kavkazu ne spati
in s srcem svojim pitati pošast
se noče vsem med Evinimi brati.

In splòh, če zremo na problem s stališča
(to pravi se: z domačega ognjišča),
se stari je Prometej preživel.

Ravnati danes morali bi drugače:
zdaj tja se gre, kjer so cenejše krače;
po vzore naj na Kranjsko bi prišel.

NEKOMU.

„I. P—u.“

In misliš, drug moj, da te ne poznam,
ker moj odgovor je samó molčanje,
če z ust ti vro besede kot bučanje,
rojeno v grudih skalnatim gorám?

Ne misli, da igraš na odru sam!
Do polnoči lestencev lesketanje
pač krije tvojo pozo in igranje, —
a če takrat komedijo končam?

Izprazni se razsvetljena dvorana,
z obraza zdrkne krinka modrijana,
zrcalo ti ponudi moja dlan.

Prestraši lastne duše te plitvina,
ko skozi okna se priplazi dan
in najde mesto tebe — harlekina?

SEBI.

Če kupa polna grenke je bolesi
in ni ga, ki bi radosti dolil,
zavriskaj drugom pesem o zavesti,
ki vdihnil ji ponos je svežih sil.

Če greh te sreča na široki cesti
in vabi v purpur te in vonj kadil,
zapoj, kako so čudežne prelesti,
ki jih je Eros Psihi v solze skril.

Če tvoja pot te vede skoz tišino
in mračnih sanj megle teže daljino,
zapoj o jutru, da se zdrami brat.

Če ulice se gluhe prebudijo,
zatri, poet, takrat melanholijo,
zavriskaj šumno himno barikad.

ELI.

Ko bo končana knjige zadnja stran,
ki piše v njo življenje mi resnico,

odpri takrat s tresočo jo desnico,
prečitaj noč in jutro in poldan.

Pač mnog tam najdeš boj nedokončan
in mnogo nedosanjano pravljico
in mnogo še zastrupljeno puščico,
ki z njo srcé je ranil drug neznan.

In najdeš cesto blodnje in iskanja
in labirint neplodnega kesanja
in v njem še vsem pritajeno gorjé.

A sredi vsega najdeš hrepenenje
lepó in dobro, čisto kot življenje —
in solnčno svoje v njem uzreš ime.

V KAVARNI.

V kavarni je biló. Deževen dan.
Zbudilo me je rodno govorjenje.

Poslušam. Glas hripav in polzaspan,
oduren plove glasno skoz kajenje:
„E, kaj! Vse to so pene, prazne pene!
Resnico krijejo naj te ognjene
besede, ki jih sanja mlad poet?
Kako je vendar še naiven svet!
Saj je že Zaratustra bič vihtel,
čez odre naše je že Strindberg šel
in pa — na cesto pojdi in le eno
pokaži mi, prijatelj, čisto ženo . . .
Pa pride tak mladič in . . . drobno dlan
poljublja v vrtu, ko ugaša dan . . .“
V kavarni je biló. Deževen dan.

Več nisem čul. Iz daljnega somraka
prišla si ti med moje tihe sanje
in moje duše je pričakovanje
drhteč poljubilo ti drobno dlan.

AL. GRADNIK:

MOTIV IZ ISTRE.

Goličava . . . Kakor sivi vali
morja. Trop ovác se mirno pase,
veter od nekód otožne glase
nosi od pastirjeve piščali.

Gledam... slušam... Pesem ko iz groba:
truda, glada, srda gluhi vzdih,
kot preseči in kot bolnotihi
klici smrt želečega si roba.

CESTA IZ NJEGUŠA NA CETINJE.

PAVLA.

(Dalje.)

Prenehala je, jaz sem sedel nazaj, hotel govoriti, pa je pričela sama vnovič pripovedovati!

„Pri nas v gradu“ — je razlagala — „je prav tako kakor menda v kaki hiralnici. Samo kašljanje se čuje in sami stari glasovi. Teta Liza pokašljuje, kar jo poznam, po dnevi in po noči in po zimi in po leti, hlapec Frane je nadušljiv, pa hrope in piska kakor kovaški meh, dekla Meta se davi in pljuje po vrtu in krog hiše, da se mi včasih že vse studi, kar vidim. Zdaj je zima in zunaj kričijo vrane. Nič drugega ne: samo vrane krokajo in tu in tam zvonijo mimo sani. To so moji koncerti, moje gledališče in vse skupaj. Spomladi in proti poletju pojo vsaj ptiči. Ščinkavci sede po vejah, šopirijo se in se razposajeno oglašajo. In letos enkrat sredi poletja so prišli fantje tod mimo in so peli. Menda iz bližnje vasi, iz Lužarjev. Mesečna noč je bila, vse tako lepo in sredi vsega fantovska pesem. Vso noč sem sloanela na oknu, sanjala tako naprej in imela solze v očeh! Res! Zame je bil to dogodek!“

Poslušal sem jo in — smilila se mi je. Nič ji ni bilo, samo te sive grajske stene, te pokašljujoče starke in starci, ta zapuščenost je pritiskala na njene prsi in na njeno dušo in jo davila.

„Jaz se potegnem za vas! Brez skrbi!“ — sem obljubil.

„Nič, nič!“ — se je branila Pavla. „Vse nič ne pomaga! Ali jaz sem vseeno vesela, ker ste prišli. Glejte, enkrat samkrat po tako dolgem času imam tik sebe človeka, ki ne zmajuje nad mano z glavo, ampak me posluša in kakor vidim, celo umeva!“ In roko mi je stisnila, sklonila se je na stolu in zdelo se je, kakor bi jo hotela v nenadni in iskreni hvaležnosti poljubiti, pa bi se zadnji hip zavedela svoje ženske avtoritete. Govorila je dalje: „Zdaj je predpustni čas in zunaj po mestih so koncerti, zabave, plesi, gledališke predstave, povsod igra godba, celo v zadnji beznici in za zadnjega beraškega zemljana. Zame pa je samo ta soba s temi starinskimi slikami po steni, s temi težkimi stoli, usnjatimi kanapeji, s

tem dolgim časom, ki se širi pri nas in leži nad nami kakor mora! Včasih se mi zdi, da prično lesti stene skupaj, da se niža strop in da se dvigajo tla in vse to se mi bliža od vseh strani, vsak hip me prične pritiskati, tlačiti, mečkati in me zdrobi in razblini. Tu in tam bi skoro zakričala in poklicala na pomaganje!“

„Predružači se,“ — sem jo tolažil — „vse se na svetu še predružači! Meni se je tudi prej jako slabo godilo. V svoji pisarni sem sedel in palil cigare, vstajal od mize, hodil po sobi, zopet sedel na stol, ali bolnikov ni bilo in denarja tudi ne. Zdaj pa se je zasukalo: vse se je obrnilo na bolje vsaj v toliko, da se človek mirno in dostojno preživlja. Le čakajte malo, saj ste mladi! Nič vam ne odide!“

„Ne, ne!“ — je odmajevala bolešno z blede glavo in me pogledovala s svojimi velikimi in pametnimi očmi. „Glejte, zdaj čakam že tretje leto! Gledam po zimi skozi okno na tisto žolto progo, ki teče sredi bele ravnine, in po leti na srebrno cesto, ki prihaja iz obljudenih in lepih krajev. Zdi se mi, da bi moral nekoč nekdo priti naravnost v grad, da bi se moral nameniti k meni. Ali da bi nemara moral neko jutro hlapec Jakob prinesiti s trga pismo, ki bi bilo naslovljeno name. Ali da bi se morala odpreti ta okna in vsa ta vrata in da bi moralo priti v vse te tihe prostore nekaj veselega, zvencečega, hrupnega, sploh nekaj življenjskega! Ali da bi mase hipo podrli vsi ti stropi in zidovi, ta grad bi izginil in mi vsi bi morali v svet, med ljudi, med življenje! Vidite, nekaj takega vedno pričakujem, nekakšne nenavadne izpremembe, ki je tako ostra kakor razloček med svetlobo in temo! Čakam torej, vseeno čakam in od tega pričakovanja, od tega hrepenenja se včasih silno vznemirjam, vsa sem bolna, vsa preplašena, da se tresem kakor šiba na vodi!“

Meni se je resnično smilila ta Pavla, in ko sem se poslovil od nje in sedel zopet spodaj v pritličju med tetama, sem jima hotel na vsak na-

čin dopovedati svoje umevanje Pavlinega položaja, ali bilo je z dopovedovanjem napram obema starkama ravno tako, kakor bi silil in rinil z glavo skozi železo.

„No, kako se vam zdi?“ — so verno izpraševale. „Sanatogen rabimo, ali se tudi vam zdi umesten in priporočljiv?“

„Kaj sanatogen, kaj vsi mogoči balzami in različne marijacejske kapljice — vse skupaj do vraga!“ — sem se slabovoljno izrazil. „Gospodični Pavli ni treba nobenega doktorja, sploh nobenih mazil, ne zdravil, njej je treba življenja! No, kaj strmite vame? Jaz ponavljam še enkrat: njej je treba prostosti, življenja, zabave, pa bo zdrava! To so zanj zdravila po mojem receptu!“

In obedve stari teti — vrag ju potlači deset sežnjev globoko v zemljo, da ne bi prišli bacili iz ostankov njunih kosti nikoli na površje in se pomešali s človeštvom! Še zdaj sem jezen, kadar se domislim — obedve teti sta torej raztegnili usta, pokazali ponarejene zobe in se tako začudili, kakor bi bil izrekel najnevarnejše pohujšanje.

„Ka-a-aj?“ — sta se zavzeli in oglasili hkratu, jaz pa sem trdil še odločneje svoje mnenje: „Ples, gledališče, koncerti, mladi kavalirji, to so zdravila za vašo Pavlo! Kaj mislite, da je mlado dekle zato na svetu, da prhni med takimi-le plesnivimi stenami starega gradu, ali pa da posluša, kako kašlja nadušljiva služinčad?! Mi vsi, kar nas je, smo ustvarjeni za življenje. Če so pa komu že prave ure odsijale, pa nima zato nikakšne pravice, da bi kratil drugemu pravico do uživanja in mladosti!“

Kakor je razvidno iz teh besed, smo se do dobrega sprli. Jaz sam zase dobro vem, da sem tako razsajal z besedami in rentočil, kakor bi si ne bil upal, če bi bil le en krepak in zdravemu človeku podoben moški v hiši! Od tet sem imel tak vtis, kakor bi se hotela zdaj ena in zdaj druga zagnati izza one strani mize pa naravnost v moj obraz kakor mačka. Kar odskakovali sta na vse mogoče načine in ukročenega ogorčenja ni bilo kraja ne konca.

„Taka-le bledica, kakor je naša Pavla“ — sta se zavzemali — „taka-le suha konoplja pa ples, pa gledališče, pa koncerti, pa kavalirji — kavalirji, pravite, kaj ne, kavalirji — oh, oh —“

In druga je že zevala, kje najde toliko od mora med besedami, da poseže vanje. In ob prvi priliki je brbrala kakor hudournik po grapi: „Če je vse prav, gospod doktor, kar ste kdaj rekli in storili, to pa ni prav, to pa ni! Saj vas midve obe jako visoko spoštujeva, saj veva, da ste vrl

mož, a to-le, da bi namreč najina Pavla hodila po koncertih in celo plesala, to-le, oprostite, gospod doktor, tega pa ne morem verjeti in tega nikoli ne pustim, dokler bo ta-le moj mezinček le še malo gibal!“ — In kazala je svoj izpahnjeni mezinček in žuborela dalje: „Naši Pavli škoduje vsak preprihček, vsaka sapica, naša Pavla je občutljiva kakor najbolj žlahtna roža, pri naši Pavli je treba na vse najstrože paziti, naša Pavla bo le tako dolgo živela, dokler jo varujeva midve kakor zenico v očesu! Gorje ji, kadar izgubi naju!“

„Blagor ji!“ — sem imel na jeziku, pa seveda nisem izgovoril. — „Stokrat blagor, da bi z vama obema še to noč odkuril satan v peklenško brezdnost! Za trske sta na tem svetu in vaju tudi na drugem ne bo za drugo porabiti!“ — In po tej tihi želji sem se oglasil z naslednjimi besedami: „Summa summarum! Da sklenem v kratkem, kar mi je na tem mestu kot zdravniku dolžnost povedati: Pavlo omožite! To je moj recept!“

In zopet je bilo vse narobe. Ena je pravila, da je bila njena, Pávlina mati desetkrat močnejša, pa je umrla na porodu, druga je zašla tako daleč, da se mi je zdelo, kakor bi hotela povedati, da bi Pavla umrla že iz samega strahu, ko bi jo pustili samo pri takih ženožrcih, kakor smo mi moški. No, jaz se nisem prerekal, ampak sklenil sem tako-le: „Truden sem zdaj-le in se ne bom prerekal. Povedal sem po vesti in dalje me ne briga. Odkažite mi sobo, kjer prenočim, in jutraj na vse zgođaj me naj zbudi hlapec in odpelje v mesto. Moj honorar znaša sto kron. Lahko noč!“

Služkinja, ki je bila prišla v zadnjem trenotku v sobo in je sedela s svečnikom v roki tik vrat, je naglo prižgala svečo in odšla z menoj skozi vrata, po stopnicah, po hodnikih in mi odkazala nazadnje spalnico. Tam me je jutraj prebudil hlapec, pomagal mi zlesti v oba kožuha in na sani in odpeljal sem se tako ob zgodnji jutranji uri, ne da bi bil koga od grajskih videl. Spotoma pa sem premišljal tako-le: Presneta reč, če ne bi bil oženjen, pa bi se ravno na tem gradu pogajal za to bolnico. S tetama bi bil najkrajši čas, obenem pa bi bila nevesta precej drugačna, kakor je moja boljša polovica. Duhovita je, vse drugače govori kakor druge ženske in pri njej bi menda ne bilo kar nič treba poslušati tistih dolgočasnih gospodinjskih zadev, ki se tičejo take in take dekle, te in te strežnice, kuhinjske posode, drv, premoga, otroškega obuvala in teh preklicanih nogavic, ki so dandanes take, da jih človek na enem koncu natika na noge, pa že moli na drugem koncu palec iz njih — —

III.

Spomladi prejmem nekoč naslednjo brzojavko: „Doktor Pogačnik tu in tu. Nesreča! Pojdite takoj na Dovožno cesto, št. 23. Pavla.“

Potegnem uro iz žepa, pogledam, odkod je poslano in kdaj, in primerjam. Torej v trgu Zalesju je oddano, in sicer ob devetih dvajset minut in do mene je priromalo točno ob dvanajstih.

„Kakšen neroden tepec si je neki zopet polomil rebra?“ se izprašujem in menim sam s seboj, ko se nenadoma iz sosednje sobe oglasi žena: „Kosilo je pripravljeno! Pojdi vendar, da ne bo zopet mrzlo!“ — „A“ — se oglasim jaz jako zadirčno — „kaj misliš, da sme doktor sesti tedaj h kosilu, kadar je lačen? Saj ni res tako! Takrat si lahko privoščil jedila, kadar bolniki hočejo! Ali da bi spal ponoči kakor drugi državljani? Kaj še! Halo, opolnoči, halo, na noge, pa na dež, pa na mraz, pa v vihar, čeravno tako nanese! No, in zakaj? Zato, ker si doktor! Z mojim kosilom ni nič! Le jejte — drugi! Bog blagoslovi!“

„Da bi te vrag!“ — zamahnem ježno z roko in se domislim sam: to je tam, ahà, kjer stoji nova tvornica za cikorijs! In istočasno razvidim, da je tam sama revščina doma. Nizke, odrte hiše ali višje silno starinske, vegaste in kar trebušate, raztrgane predmestne ženske po pragih; po cesti in jarkih trava in nagi otroci in tu in tam pijan žganjar, ki se prereka sam s seboj, oblizuje mrožaste brke, meče ob tla klobuk in se zaleta od hiše v hišo.

Pridem tja in gledam po hišnih številkah. Ta hiša jo nima, ona zopet ne, tista je nečitljiva, ahà, tam-le je triindvajset. Torej!

Prestopim prag, pogledam po veži, ki je tako temna, da se morajo oči najprej razgledati, predno lahko vidijo razcapano in smrdljivo debeluško, ki sedi na stopnicah v desnem kotu.

„Kdo je bolan?“ — vprašam in šele zdaj sem pričel misliti na Pavlo, ki mi je brzojavila s tako nujnostjo. Mislim sem, mislim nagloma tja, pa še prilično ne morem pojmovati tistega, kar se je izkazalo.

„Jaz sem zdravnik!“ — se predstavim debeluški. „Kje imate bolnika?“

„O“ — se oglasi ženska. „Vi ste torej prišli“ — tukaj preneha, dviga s težavo svoje debele ude in izgovori drugo od naslednjih dveh besed zelo široko, zategnjeno in zaničljivo — „k našemu ume-e-etniku!“ — In takoj nadaljuje s pritožbami: „Že dva meseca mi ni plačal stanarine! Pije, ponočuje in nori za ženskami: táko

je njegovo vsakdanje delo! Danes zjutraj se je privlekel ob belem dnevu domov, ves potolčen, kakor maček z ženitovanja! Tukaj-le, prosim!“ — pokaže mi vrata, jaz potrkam in vstopim.

„Dober dan!“ — pravim in zagledam pred sabo v nizki in maločedni izbi na razvlečeni postelji mladega, črnolasega fanta, ki leži na trebuhu v sami beli in ponekod raztrgani spodnji obleki in suče glavo od spodaj navzgor proti meni, kakor bi si hotel zaviti tilnik.

„Kaj pa je?“ — vprašam in tudi on se začudi: „Kdo pa ste?“

„Zdravnik!“ — povem. „Pavla iz Konjic je brzojavila, naj grem nemudoma v to hišo. Menda ste vi pravi!“

„Da bi ne bil!“ — se zadere stanovalec in se mehkeje pozanima: „Ona da je brzojavila — Pavla?“ — A takoj reži zopet kakor razdražen pes. „Pravzaprav“ — se pritožuje s takim glasom, da se pozna v njem bolečina — „pravzaprav sem zaradi nje izkupil, kar sem izkupil! Torej, do vraga vse skupaj, tudi Pavla! Do satana! A—a—a“.

„Kaj pa vam je?“ — ga izprašujem in stopim bliže. „Srajco imate okrvavljeno, obrnite se!“

„Hudirja!“ — govori razdraženo on — „Kako se bom okrenil, če se ne morem! O — jaz bi se že obračal, kar skakal bi in plesal z vami, če bi mogel! Ali za enkrat je hudir!“

„Povejte torej!“ — silim vanj, primaknem prazen stol k postelji, postavim nanj kovčeg in ga odprem. „Razložite svoj položaj!“

„Obstreljen sem!“ — odgovarja ranjenec. „V hrbet sem dobil vsaj petdeset svinčenk, če jih ne bo več Bog dal! Občutke imam pa že take, kakor bi mi kdo nasul pod kožo same peklenške žerjavice!“

„Vode!“ — sem zaklical pri vratih — „vode dajte in platnenih krp!“ — In ranjencu sem dejal: „Najbrž vas bo treba spraviti v bolnico!“

Debeluška je prinesla, kar sem zahteval, in se odstranila, bolnik pa je izjavil, da ne pojde v tako družabno življenje, kakor se mu obeta v bolnici, pa če ga tudi takoj pokličejo v nebeško kraljestvo.

Razgalil sem mu hrbet in takoj, ko sem videl, nisem mogel drugače, kakor da sem se zasmel. „To so ščetine, po kisu diši, torej v kisu namočene ščetine! Na kmetih ste delali komu napoto, pa vam jih je pognal iz starega pihalnika v hrbet!“

„Kaj na kmetih“ — je sikal ranjenec, ko sem mu pulil bodice in jih drpal izpod kože — „v Sahari sem bil ljudem na potu! Veste, kje

so Konjice? V Sahari so, pri moji veri! Sicer pa: do vraga vse skupaj, do s-s-satana!"

"Le pomirite se!" — sem mu svetoval — "Kmalu bo dobro! Še kakih dvajset ščetin izpulim, pa bo! Takoj, takoj!"

"To se mi godi!" — je javkal ironično bolnik. "Salamensko imenitno se mi godi! Dobro mi dene že tako, da nikoli tega! S-s-s-satan!"

"Tako-le!" — sem rekel. "Zdaj smo pa končali! Še izperem vse, zavijem, pa bo v kratkem dobro!"

Ranjenec si je oddihaval, prenehal tresti ustnice, se pričel zopet ozirati od spodaj navzgor po meni, in ko sem ga vprašal, kako in kaj je bilo, mi je takoj radovoljno razlagal.

"Jaz sem slikar" — je dejal. "Vidite tam v kotu za posteljo stojalo, paletu, platno — torej slikar. A poleg tega — človek, sploh človek kakor drugi zemljani. Romam tako po svetu in enkrat — pred leti je bilo — sem se vrnil tudi domov. V trgu sem doma — in ravno tiste čase pade neumnemu tržanu v glavo, da bi napravil v bližini letovišče. Kaj me briga! — si mislim. No in v tisti letovišču sličen falzifikat zajde Pavla. Vi jo poznate, ali ne? Kako bi vam pa sicer brzojavila, če bi je ne poznali, kaj ne?"

"Poznam jo!" — sem pritrdil in urejal svoje stvari. "V tistem letovišču sem pričel svojo prakso!" — sem dostavil.

"Neumnost!" — je rekel vmes pacient in takoj dostavil: "Ampak — me nič ne briga! Pravzaprav — kaj bi vam pa pravil? — Saj vse veste! — Zvečer nekoč potrkam na okno tako-le po fantovsko, ko je že vse pospalo v tistem falzifikatu, potrkam malo močateje, pa je naenkrat vse navzkriž, kakor bi se nebeški obok lomil, luna se zaganjala v solnce in solnce v luno, vse zvezde se teple, hrasti se spoprijemali v gori, zemlja zevala kakor klepetulja in preklinjala in zmerjala vse človeštvo, ki hodi po njeni grbi! Pavlini teti — tista dva spomenika greha in pokore, ki hodita kar živa po svetu v splošno svarjenje pred božjo kaznijo — sta kričali kakor za stavo, vsa hiša je letela na kup, jaz sem nekaj časa poslušal pod oknom, pa se tako odločil, da je najčedneje, če odnesem šila in bodila! Drugi dan sta se pa zibali tisti dve posušeni liliji s Pavlo na sredi v taki kočiji preko trga, kakor je bila barka, ki jo je iztesal rajni Noe. Pa sem bil ob dekleta!" —

"Recept vam napišem!" — sem rekel jaz in iskal po mizi, da bi našel kje košček belega popirja.

"Ni treba!" — je dejal. "Kaj pa bom z njim, ko nimam nič denarja! Momentano, seveda! Če je mogoče, me kar tako pozdravite!" —

Nasmehnil sem se in sem mu obljubil, da mu sam prinesem zdravila, ko ga jutri obiščem. In pravi dogodek sem želel zvedeti, za kar mi je bil rad na uslugo.

"Ta-le Pavla!" — je menil — "No, no! Nič posebnega — tako-le — na zunaj — ali ne? Ampak na znotraj — to je tisto! Pri njej ni tega, da bi rekla: Zato imam rada tega in tega, ker ima imenitno službo, ker je lepo oblečen, ali kaj enakega! — A — a! Kaj še! Zato te imam rada — pove odkritosrčno — ker si tako presneto imeniten fant, pa če si tudi cigan ali berač! Tako-le je ta stvar!" — In — je dostavil po premisleku — "ali se vam ne zdi? — nekaj take krvi se pretaka po njej kakor po meni. Naj bo po beraško ali po gosposko, samo da je vse po srcu! Ali ni tako?"

"Res, res! — sem kimal dobrohotno. — "Ali kako je bilo z nesrečo?"

"Z nesrečo?" vpraša slikar. — "A — kaj še! S smolo, reciva! Vidite, Pavla je dejala: Sicer stanujem v Konjicah pri Zalesju. In jaz sem naslovil nanjo v Konjice pri Zalesju na Notranjskem petdeset pisem za povrstjo, pa ni bilo odgovora. A sem vedel, pri čem smo! Preklete mumije — sem preklinjal teti, pa se zdaj-le na spomlad sam napravil na pot. Podnevi sem bil v Zalesju, po noči pa v Konjicah. Okrog grada sem hodil, ogledoval, zalezoval, se pobotal s psom za toliko in toliko govedine, pa izvohal pravo okno. Z dekletom sva se pomenila tako-le na distanco, pa te ščetine sem dobil v hrbet!" —

Jaz sem se smejal, oni pa je iztegnil roke in pesti dalje nad glavo in se zaril v pernato zgledje, da se tako gotovo maščuje nad tetama, kakor gotovo ga je Bog ustvaril kot zvitega in krepkega možakarja in korenjaka.

"Maščujem se" — je pretil — "tako se maščujem, da se bodo obema tetama gnetle pred očmi in mešale vse barve in nianse obenem, kar jih premore svet!" —

"Ali kako?" — sem se dobrovoljno čudil.

"Boste videli!" — je pretil oni — "boste videli! Sploh: moja stvar! Najprej je treba, da uide za nekaj časa Pavla! Kakorkoli in kjerkoli in kadarkoli! Drugo sledi!"

"Ali več ne pridete do nje!" — sem stavil v pomislek, a slikar je trdil vedno svojo. "Zakaj ne pridem, kako da ne pridem, kdaj ne pridem, seveda pridem! Prav gotovo pridem, pa če spusti kdo tudi še desetkrat toliko ščetin vame! Hvala

Bogu, da nimajo tam hujšega kakor ščetine pa trhlene tete!"

„Ne bo nič!“ — sem zmajeval z glavo, ko sem odhajal, a oni je klical za mano, da sem ga čul še globoko spodaj ob koncu stopnic: „Bo—o! Če danes ne, pa jutri, po jutranjem, pa drugi teden! Bo pa, bo! Kakor sem se zaklel! Basta!“

„Ste ga videli, ste ga slišali?“ — je vzklikala v veži raztrgana debeluška. „Še hvala ni

rekel, še hvala ni rekel, kriči pa kakor jesihar — ta izprijenec! Le nikar mu ne zamerite, blagorodni gospod, saj jaz vedno tako pravim, da niso njegovi možgani tam, kjer bi morali biti! Kaj pa je zopet iztaknil, pa že zopet zavoljo žensk, kaj pa mu je?“

„Nič, nič!“ — sem se odsmejal mimo nje in si tako-le mislil: če so naši slovenski umetniki vsi taki kakor ta-le slikar, pa so res vsi skupaj imenitni in originalni fantje! Bog jih živi!

(Konec prihodnjic).

PETRUŠKA-RADIVOJ PETERLIN:

PO NEVIHTI.

In odvršala je nevihta jezna dalje,
v jasnini modri se zapad zalesketal je,
v milijonih čistih biserov smaragdno polje
v pozdrav se zaiskrilo je iz vlažne dalje.

In deklica Aneta židane je volje,
odprla okno je, h klavirju sela,
in kot iz gozda jata lastavic vesela
iz sobe v vrt je pesem živa odletela.

Prelepo pesem o ljubezni je zapela,
a kar dopela ni, to duša je umela,
kar grud ji valovi, kar kri po žilah polje,
po sobi v lep večer se širilo okol je.

In ko se neopazno k nama mrak prikral je,
ko nočni duh na nebu zvezdice prižgal je —
pri oknu, roko v roki, stala lic zardelih
in srkala sva vonj opojni rož razcvelih.

CESTA PO DOLINI IZNAD REKE CRNOJEVIČA.

IVAN VURNIK,

SLOVENSKI KIPAR.

(SPOMINSKA ČRTICA.)

To pa moramo reči, da so meščani Kranja svojim pokojnikom pripravili prijetno počivališče. Pokopališče leži sredi prelepega kranjskega polja, ki mu ga ni kmalu enakega na Slovenskem. Na grobove so postavili križce, križe, sohice, sohe, vsak po svoji zmožnosti. In po gomilah so nasadili bujnega cvetja, ki daje temu kraju smrti in žalosti lice vabljivega vrta. Med večjimi spomeniki se odlikujeta spomenika na Prešernovem in na Jenkovem grobu. Jenkov nagrobni kamen, mogočen štirivoglat steber, krasi pod vrhom relief, ki nam kaže v pomanjšani obliki doprsni kip pesnikov. Relief je izdelan iz srebrnobelega marmorja. Dobro je umetnik pogodil tisto markantno Jenkovo lice z visokim čelom, lice, polno resnosti in ozbiljnosti, ki odseva v obilni meri iz njegovih globoko občutenih pesnitev. Relief je napravil v svojih mladih letih nedavno umrli slovenski kipar Ivan Vurnik, ki pa je že v tem malem delcu pokazal, da ume vdihniti mrtvemu kamnu mnogo pristnega, umetniškega duha.

Ivan Vurnik se je rodil dne 3. nov. l. 1849. v Radovljici kot edini sin tamkajšnjega podobarja Ivana Vurnika. Ljudsko šolo je pohajal v Radovljici in Ljubljani, kjer je z jako dobrim uspehom dovršil tudi prva dva razreda realke. Slabe gmotne razmere so provzročile, da je moral ostati doma. Pomagal je očetu pri podobarski obrti kot „človek za vse“.

Njegov oče je bil strog, odločen mož. Gledal je na to, da je sin marljivo prebiral in študiral razne strokovne in druge koristne knjige, katerih si je bil že tedaj sam mnogo nakupil. A mladenciča je gnalo v svet, kajti spoznal je, da se more sicer iz knjig mnogo, mnogo naučiti, a da nazadnje le ne zadostujejo in da si more mlad, po umetnosti hrepeneč človek svoje obzorje razširiti le, ako si od obličja do obličja ogleda umetnine raznih narodov in raznih časov. S takimi

načrti o potovanju pa se ni strinjal oče; ni maral pustiti sina v svet, tembolj, ker je postal vdovec, predno je še oni dorastel. Tako je mladi Ivan ostal doma v Radovljici in neumorno pomagal očetu pri podobarstvu.

Prvo večjo pot je napravil na Dunaj l. 1873., o priliki tamkajšnje svetovne razstave. Dobil je namreč v ta namen skromno podporo od obrtne in kupčijske zbornice v Ljubljani, tudi mu je z novci pomagal njegov najboljši prijatelj Ivan Resman, doma tudi iz Radovljice, s katerim sta skupaj preživela dijaška leta v Ljubljani. Za to uslugo je ostal vedno iskreno hvaležen svojemu rojaku in prijatelju. Na Dunaju je ostal nekaj tednov. Marljivo je zahajal v razstavo, prezrl pa tudi ni mnogih kiparskih in stavbarskih posebnosti, ki jih hrani Dunaj. Saj se mu je sedaj prvič ponudila prilika, da je njegovo oko gledalo tiste čare, o katerih je sanjala njegova duša, kadar je sedel doma pri knjigah.

Ko je bil star približno sedemindvajset let, je proti očetovi volji zapustil dom in se odpravil na Tirolsko v Laas k Steinhauserju, ki je slovel kot kipar. Tam je delal na kipih in arhitektonskih detajlih; dotična dela se danes nahajajo v Straßburgu in po mnogih drugih krajih v Porenju. Ko je njegov pravi mojster v Laasu umrl, je trdka propala in Vurnik je prišel v veliko veselje in zadovoljnost svojega očeta domov. Do svojega štiridesetega leta ni mogel govoriti o pravem, o svojem življenju. Vse se je namreč vršilo po strogi volji njegovega očeta, ki sinu ni dovolil mnogo samostojnosti, dasi sta si bila sicer najboljša prijatelja: družila ju je neka posebna močnatost.

Ko mu je oče umrl, so nastale zanj jako slabe gmotne razmere. Naročniki mu niso zauपालi, dasi je užival njegov oče velik ugled ne le po Kranjskem, temveč tudi po Spodnjem Šta-

gerskem. A ni obupal. Iskal je tolažbo in sveta pri knjigah. S podvojeno marljivostjo se je poglobil v strokovne knjige, po cele dolge noči je predsedel pri njih in v prvi vrsti študiral arhitektonske oblike in kompozicije.

Naposled se mu je vendar posrečilo, najti prvega naročnika; ko je bil izgotovil to delo, so hitela druga naročila sama od sebe skupaj.

Tako so mu potekala leta med neprestanim delom. Njegova delavnica mu je bil njegov svet. Le njegova vedna želja po izpopolnjevanju, ki mu ni zamrla do zadnjega dne, ga je pripravila do tega, da je tuintam krenil v tujino. Okoli l. 1893. je nenadoma odpotoval čez Tirolsko na Bavarsko v Monakovo, kjer je bila tedaj velika razstava, v Norinberk, Prago in na Dunaj, odkoder se je vrnil šele čez več tednov v Radovljico, ves poživljen na duhu. Nekaj let pozneje je pohitel za dva ali tri tedne v Italijo, kjer si je ogledal Rim in gornjeitalska mesta. Sicer se je pa izpopolnjeval le pri svojih knjigah, ki jih je ljubil kakor svoje najboljše dobro v življenju. Vsak popisani papir mu je bil nekako posvečen.

Umril je nepričakovano po noči ob 3. uri zjutraj dne 18. marca l. 1911., a vendar popolnoma pripravljen na odhod s tega sveta; vse njegove zapiske in poslovne knjige so našli v najlepšem redu do poslednjega dne.

Ivan Vurnik je bil pravzaprav samouk, a to v najboljšem pomenu besede. Osnovne pojme o kiparski umetnosti je dobil pri svojem očetu. Nadalje pa se je izobraževal v svoji stroki na potovanjih, zlasti pa po knjigah; nabavil si je obširno strokovno biblioteko. Tako si je pridobil temeljito teoretično znanje o vseh panogah kiparstva in je to znanje uporabil pri svojih delih z velikim uspehom; z lastno močjo in z lastno brezprimerno žilavostjo se je tako dvignil s skromne stopnje neznatnega samouka do resnične višine pravega umetnika. Neutešljivo hrepenenje po samoizobrazbi, po izpopolnjevanju ga je dovedlo do odličnega mesta enega najboljših slovenskih kiparjev. To hrepenenje po napredku mu je bilo nekaka duševna potreba. In tako je našel pravo pot, ki ga je privedla v kraljestvo istinite umetnosti. Dasi je živel v majhnem provincijalnem mestu, je vendar vedno pazno in vestno zasledoval umetniško gibanje v tujini. Značilno je, da je že njegov oče pristopil k „Wiener Bauhütte“, ki so jo bili l. 1862. ustanovili Schmidt (stavitelj dunajskega rotovža), Hausen (stavitelj dunajskega parlamenta) i. dr. Tudi Ivan Vurnik je bil nepretrgoma vsa leta član „Wiener Bauhütte“, ki je

danes najstarejša in najvplivnejša zveza stavbenih umetnikov v Avstriji in ki izdaja svoj znameniti zbornik v kvartalnih. Do nedavnega časa je bil naš Vurnik edini na Kranjskem, ki je tako živel v stiku z veliko strujo na polju plastike in graditeljstva. Kot cerkveni umetnik je proučeval zlasti tozadevna dela; a ni se omejil tesnosrčno samo nanja; z veseljem je posegel po vsaki knjigi, ki je razpravljala o umetnosti, osobito o plastiki. Rad je proučeval estetiko. Posebno temeljito je poznal vse stavbne sloge, in to v vseh detajlih, bistvenih in nebistvenih, tektonskih in ornamentalnih. Zlasti se je uglobil v gotske spomenike in je prodril do globokega čuvstvovanja, ki ga izražajo. Najbolj je vplivala nanj pot v Italijo. Ko je v Rimu občudoval spomenike iz renesančne dobe, so ga navdajale nove misli, porajale so se mu nove ideje, dobil je krepke pobude in se vrnil ves prenovljen in prerojen domov.

Kot umetnik je bil Vurnik v prvi vrsti arhitekt za notranjo cerkveno dekoracijo. Tektonska plastika, to je bilo polje, na katerem se je navadno gibal Vurnik in dosegel tako lepih uspehov. Večina njegovih umotvorov je torej tektonska: ustvarjal jih je s čudovito tehniko.

Vurnik je naredil brez števila oltarjev, tabernakljev i. t. d.; po vsej slovenski zemlji so raztresena njegova dela.

V romarski cerkvi na Brezjah so plodovi njegove roke trije oltarji in omara za orgle. Veliki oltar smemo imenovati naravnost monumentalno delo, s kakršnim se ponaha le malokateri božji hram v naši deželi. Izveden je ta oltar v renesančnem slogu. Nastavek tabernaklju je napravljen kot mogočen, impozanten baldahin; po njem so razvrščene skupine angelov, ki trobijo slavo speve in tako z veličastnimi himnami proslavljajo Vsemogočnega; zvršetek baldahina tvori Jezusovo srce kot izvir vse ljubezni; ob tabernaklju molita dva keruba; razen tega stoji na vsaki strani po en kip, namreč sv. Frančišek Asiški in sv. Klara. Ozadje oltarja pa nam predstavlja cerkvenega patrona sv. Vida v mozaiku. Oltar se gledalca dojmljve najugodnejše, umetnik ga je izvedel harmonično in s posebno arhitektonsko rutino. Vidi se, da je umetnik hodil pri dobrih mojstrih v šolo; obenem pa se pozna, da jih ni slepo posnemal in kopiral, ampak da je umel svojemu delu vdahnuti svojega duha in mu udariti pečat samostojno in izvirno snujoče umetniške sile. Vurnikov veliki oltar je našel mnogo priznanja tudi pri tujih odličnih strokovnjakih. To je bilo lepo zadoščenje za moža, ki so ga

doma vse premalo cenili in poznali. Pač stara reč! Uvaževala pa ga je c. kr. centralna komisija na Dunaju, ki ga je imenovala za c. kr. konservatorja.

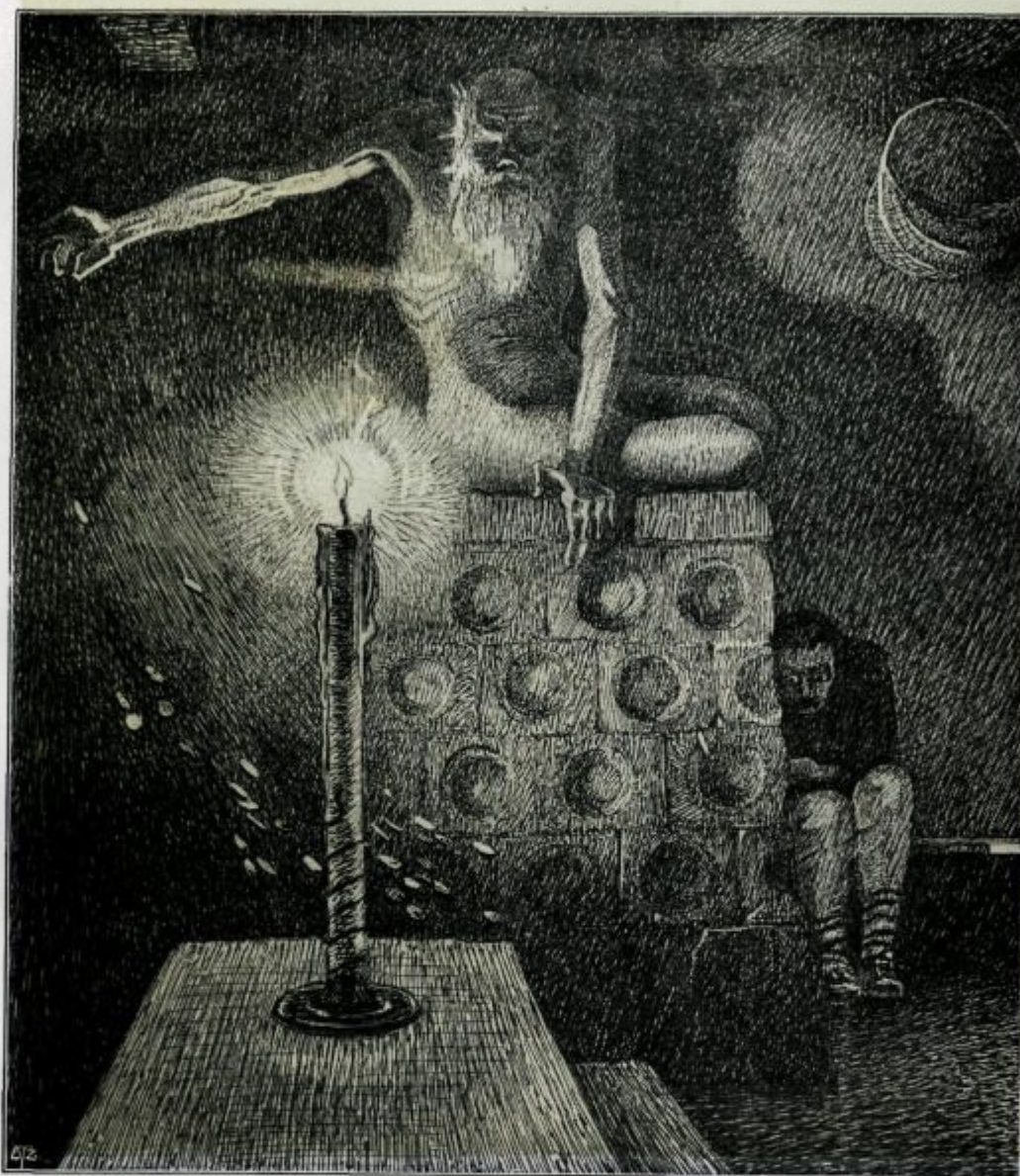
Za svoje rojstno mesto je naredil monumentalni vodnjak na Glavnem Trgu. Vodnjak predstavlja nekako posvetitev pokojni Josipini pl. Hočevarjevi, ki je kot radovljiška rojakinja prispevala za ondotni vodovod, pa se spomnila tudi z večjo ustanovo radovljiške šolske mladine. Zato opažamo vrh vodnjaka, na krepkem, štirivoglatem podstavku malega šolarčka, ki nosi v eni roki knjige, v drugi pa drži mestni grb z reliefom Hočevarice.

Še nekaj moramo poudariti. Ako je bilo treba v kaki cerkvi napraviti n. pr. nov oltar, prižnico, tabernakelj, orgle in skrbeti za to, da se je novo delo ujemalo in soglašalo z drugo cerkveno opravo, morda tudi starejšo, tedaj ni nihče vedel dati boljšega sveta, nihče ni znal napraviti prikladnejšega načrta kakor naš Vurnik.

Pokojni Vurnik, ki se je v mlajših letih tudi poizkušal v pisateljevanju in priobčeval v Trstenjakovi „Zori“ članke o kiparski umetnosti, je bil istinit umetnik, pa tudi izvanredno blag značaj, idealist brez primere. Do samega sebe je poznal le strogost in brezobzirnost, bila pa ga je sama potrpežljivost in uslužnost do bližnjika brez ozira na njegovo mišljenje. Z njegovimi domačini ga je vezala iskrena ljubezen in vdanost. Zato je bilo čisto naravno, da je živel najlepše življenje v svojih sanjah za umetniški poklic in v krogu svoje družinice. Bil je ognjišče, okrog katerega so se zbirali njegovi najbližji, žena in otroka, bil je najtesnejša vez, ki je družila to rodbinico v nerazrušljivi sreči. Ljubila in čislala ga je vsa Radovljica, za katere gospodarski in kulturni procvit je bil tako vnet, ljubil in čislal ga je vsak, kdor ga je poznal, tega nesebičnega in do sile skromnega moža. V zgodovini mlade slovenske umetnosti pa mu je ohranjen in zagotovljen časten spomin!

NA PRENJU.

„... TER ZAČNE PO SOBI SIPATI VSE
SAME DUKATE GOVOREČ: KAKOR MENI
DANES, TAKO NJIM DO VEKA...“

LJUBA BABIČ ml.: USOD, KI DELI SREČO IN NESREČO.

NARODNE PRAVLJICE.

III.

USOD, KI DELI SREČO IN NESREČO.

Bila sta brata skupaj v hiši; eden je vedno delal, drugi pa je bil venomer brez posla ter jedel in pil, kar mu je brat pripravil.

In Bog jima je dal, da sta obogatela v vseh stvareh: v govedih, v konjih, v ovcah, v svinjah, v čebelah in v vsem drugem.

Tisti, ki je delal, pomisli nekoč pri sebi: „Kaj bi jaz delal še za tega lenuha? Bolje je, da se ločim in da delam za sebe, njemu pa bodi karkoli.“ In tako reče nekega dne svojemu bratu: „Brate, to ni prav, jaz vse delam, a ti mi v ničemer ne pomagaš nego samo ješ in piješ, kar ti pripravim. Sklenil sem, da se ločiva.“ Ta ga pa začne odvracati: „Ne daj, brate! Saj nama je dobro obema; ti imaš vse v rokah, svoje in moje, a jaz sem zadovoljen, kakorkoli narediš.“ Oni drugi pa ostane pri svojem in tako privoli tudi ta in mu reče: „Ako je tako, prosto ti, pa deli sam, kakor znaš!“

Tedaj razdeli oni vse po redu in vsak vzame svoje pred se: nedelavni brat vzame za govedo govedarja, za konje konjarja, za ovce ovčarja, za koze kozarja, za svinje svinjarja, za čebele čebelarja in jim reče: „Puščam vse svoje dobro v varstvo vam in pa Bogu,“ in začne živeti doma kakor prej.

A oni drugi brat se je trudil s svojim imetkom kakor prej, čuval ga in nadziral, a napredka ni videl nikakega, ampak vse samo propast, od dne do dne huje, dokler ni tako osiromašel, da že ni imel opankov, nego je hodil bos.

Tedaj reče pri sebi: „Pojdem k bratu svojemu, da vidim, kako je pri njem.“

In tako gredoč, naleti na livadi čredo ovac, a čudo, pri ovcah ni pastirja, temveč sedi tam prelepa devojka in prede zlato žico. Ogovori jo: „Bog pomozi!“ in jo vpraša, čigave so ji ovce, a ona odgovori: „Čigar sem jaz, tistega so tudi ovce.“ A on jo povpraša: „Čigava pa si ti?“ Ona mu odgovori: „Jaz sem tvojega brata sreča.“ Tedaj se on razljuti in ji reče: „Kje pa je moja

sreča?“ Devojka mu odgovori: „Tvoja sreča je daleč od tebe.“ „Ali jo morem najti?“ povpraša on, a ona mu odgovori: „Moreš jo najti, poišči jo!“

Ko on to čuje in vidi, da so ovce njegovega brata dobre, da ne morejo biti boljše, noče niti dalje iti, da bi gledal drugo živino, nego odide odtod naravnost k bratu. Ko ga brat ugleda, se razžalosti in zaplače: „Kje si bil toliko časa?“ In videč ga golega in bosega, mu da takoj opanke in novcev.

Pozneje, ko sta se nekoliko dni gostila, se dvigne oni brat, da bi šel domov.

Ko pride domov, vzame torbo na ramo in v njo kruha in palico v roke ter gre v svet, da poišče svojo srečo.

Tako potujoč, pride v veliki gozd in gredoč skozi njega, najde osivelo staro devojčuro pod grmom, kjer spi, pa zamahne s palico in opali z njo žensko, a ta se komaj dvigne in komaj odpre oči od krmežljivosti ter mu reče: „Moli Boga, da sem zaspala! Da sem bedela, ne bi bil ti dobil niti teh opankov.“ Tedaj ji reče on: „Kdo pa si ti, da jaz ne bi bil dobil niti teh opankov?“ Ona pa mu odgovori: „Tvoja sreča sem.“ Ko on to čuje, se začne biti na prsi: „Ti si torej moja sreča! Bog te ubil! Kdo te mi je dal?“ A ona ga prehití v besedi: „Usod me je tebi dal.“ On jo tedaj povpraša: „Kje pa je ta Usod?“ Ona odgovori: „Pojdi, pa ga poišči!“ In hipoma izgine, človek pa gre, da poišče Usoda.

Gredoč pride do vasi in v selu vidi lepo gospodarstvo in v hiši velik ogenj ter pomisli v sebi: „Tu je najbrž kaka veselica ali slava,“ in gre noter. Notri je bil na ognju velik kotel; kuhala se je v njem večerja, poleg ognja pa je sedel domačin. Potnik reče domačinu: „Dober večer!“ A domačin mu odzdravi: „Bog ti dal dobro“, pa mu veli, naj sede kraj njega, ter ga začne povpraševati, odkod je in kam ide, in on mu vse pove, kako je bil gospodar in kako je osiromašel, pa da sedaj gre k Usodu, da ga

povpraša, zakaj je siromak. Nato še vpraša domačina, zakaj pripravlja tako silno mnogo jedi, a domačin mu reče: „E, moj brate, gospodar sem in vsega imam dosti, a svoje družine nikakor ne morem nasititi, čisto kakor da bi zmaj zijal iz njih. Boš videl, ko začnemo večerjati, kaj bodo delali.“

Ko so sedli k večerji, je vse grabilo drugo od drugega in oni veliki kotel z jelom je hipoma minil.

Po večerji pride kuharica in zbere vse kosti na en kup ter jih vrže v peč. On se začudi, zakaj deklina meče kosti v peč; naenkrat pa izideta dve jako stari vešči, suhi kakor pošasti, in začneta sesati one kosti. Tedaj vpraša domačina: „Kaj ti je tam za pečjo, brate?“ A domačin mu odgovori: „To sta ti, brate, moj oče in mati; kakor da sta se prikovala na ta svet, nista hotela izginiti s tega sveta.“

Druga dne mu ob odhodu reče domačin: „Brate, spomni se tudi mene, ako najdeš kje Usoda, ter ga povprašaj, kaka je to nesreča, da svoje družine nikakor ne morem nasititi in zakaj mi oče in mati nikakor ne umre.“ On obljubi, da bo vprašal, se poslovil od njega in pojde dalje, da poišče Usoda.

Tako pride gredoč do neke vode in zavpije: „O voda! O voda! Prenesi me!“ A voda ga vpraša: „Kam greš?“ Pove ji, kam da ide. Tedaj ga voda prenese in mu reče: „Prosim te, brate, vprašaj Usoda, zakaj jaz nisem rodna.“ Obljubi vodi, da bo vprašal, in gre dalje.

Tako pride gredoč za dolgo časa v šumo; tu najde pustinjaka ter ga vpraša, ali mu ne bi mogel kaj reči o Usodu. Pustinjak mu odgovori: „Pojdi tu preko planine in prišel boš baš pred njegov dvor, a ko prideš pred Usoda, nič ne govori, ampak karkoli bo on delal, to delaj tudi ti, dokler te on sam ne povpraša. Človek zahvali pustinjaka in gre preko planine.“

Ko pride v Usodove dvore, ima pač kaj videti: v dvoru kakor da je carevina; tu so sluge in služkinje, vse je zavrvelo, a Usod sedi sam za pripravljeno mizo in večerja. Po večerji leže Usod spat, a leže tudi on.

Ko je bilo polnoči, strašno zabobni in iz bobnenja se začuje glas: „O Usod! O Usod!“ Rodilo se je danes toliko in toliko duš; daj jim, kar hočeš!“ Tedaj vstane Usod in otvori zaboj z novci ter začne po sobi sipati vse same dukate govoreč: „Kakor meni danes, tako njim do veka.“

Ko zaran zasije dan, pa ni onih dvorov velikih, ampak mesto njih srednja hiša, a tudi v njej je vsega dosti.

Pod večer sede Usod k večerji. Sede tudi on z njim, a nobeden ne črhne niti besede.

Po večerji ležeta spat. Ko je bilo opolnoči, strašno zabobni in iz bobnjave se začuje glas: „O Usod! O Usod! Rodilo se je danes toliko in toliko duš; daj jim, kar hočeš.“ Tedaj vstane Usod in otvori zaboj, a ni dukatov nego srebrni novci in tu pa tam kak dukat. Usod začne sipati novce po sobi govoreč: „Kakor meni danes, tako njim do veka.“

Ko zaran zasije dan, pa ni one hiše, ampak mesto nje stoji manjša.

In tako je Usod delal vsako noč in hiša se mu je vsako noč zmanjševala, dokler naposled ni iz nje postala mala kolibica. Usod vzame motiko in začne kopati; tedaj vzame tudi oni človek motiko ter začne kopati in tako sta kopala ves dan.

Ko se zvečeri, vzame Usod komad kruha, odlomi od njega polovico ter ga da njemu. Tako večerjata in po večerji gresta spat.

Ko je bilo polnoči, zopet strašno zabobni in iz bobnjave se začuje glas: „O Usod! O Usod! Danes se je rodilo toliko in toliko duš; daj jim, kar hočeš!“ Tedaj vstane Usod in odpre zaboj ter začne sipati vse same novčiče, otroško igračo, in marsikateri dninarski groš kličoč: „Kakor meni danes, tako njim do veka!“

Ko jutro napoči, se izpremeni koliba v velike dvore, kakor so bili prvi dan. Tedaj ga povpraša Usod: „Po kaj si prišel?“ On mu pripoveduje po vrsti svojo nevoljo in da ga je hotel vprašati, zakaj mu je dal zlo srečo. Tedaj mu reče Usod: „Videl si, kako sem prvo noč sopal dukate in kaj je potem bilo. Kakor je meni bilo tisto noč — ko se je kdo narodil — tako bode njemu do veka. Ti si se narodil v sirotinjski noči, ti boš siromak do veka. Toda ker si se odločil in se toliko trudil, ti hočem reči, kako si boš pomagal. Tvoj brat ima hčer Milico, srečna je kakor njen oče. Ko odideš domov, vzemi k sebi Milico, pa karkoli hočeš, o vsem reči, da je njeno. Tedaj se zahvali Usodu in mu zopet reče: „V tej in tej vasi živi bogat kmet, ima vsega dosti, samo nesrečen je v tem, da se mu družina nikdar noče nasititi: pojedjo naenkrat poln kotel jedi, pa še to jim je malo. A oče in mati tistega kmeta kakor da sta se prikovala na ta svet! Ostarela in počrnela sta in se posušila kakor pošasti, pa ne moreta umreti. Prosil me je, ko sem pri njem prenočeval, naj te vprašam, kaj bi to bilo.“ Usod mu odgovori: „To je vse radi tega, ker ne spoštuje očeta in matere; njima vrže jelo tja, da jesta izza peči, a ko bi ju posadil k mizi na prvo mesto in jima dal prvo čašo žganja in prvo čašo vina

ne bi jedli oni niti na pol toliko in duši bi se poslovali.“

Nato zopet vpraša Usoda: „V tej in tej vasi sem prenočeval v neki hiši in domačin se mi je tožil, kako da mu goveda gredo nazaj; pa me je prosil, naj te vprašam, kaj bi to bilo.“ In Usod odgovori: „To je radi tega, ker za krstno ime (za dan hišnega patrona) zakolje najslabše, a ko bi zaklal, kar ima najboljšega, bi mu lepo napredovala.“

Tedaj ga povpraša tudi o vodi: kaj bi to bilo, da ona voda nima roda. A Usod mu odgovori: „Zato ga nima, ker ni nikdar zadavila človeka; a ne šali se, ne reci ji, dokler te ne prenese, zakaj ako ji rečeš, te bo takoj zadavila.“ Sedaj se zahvali Usodu in gre domov.

Ko pride na ono vodo, ga povpraša voda: „Kaj je pri Usodu?“ Odgovori ji: „Prenesi me, pa ti porečem.“ Ko ga voda prenese, pa on v beg in ko je bil že precej daleč, se obrne in vikne: „O voda, o voda! Nikoli nisi človeka zadavila, zato nimaš roda.“ Ko voda to čuje, se razlije preko obale in za njim, on pa beži ter jedva ubeži.

Ko pride v ono selo k onemu človeku, ki so mu nazadovala goveda, ga ta človek težko pričakuje: „Kaj je, brate, za Boga! Ali si vprašal Usoda?“ On mu odgovori: „Sem in Usod je rekel: „Ko slaviš krstno ime, zakolješ najslabše; ko bi zaklal, kar imaš najboljšega, bi ti goveda vedno napredovala.“ Ko on to čuje, mu reče: „Ostani, brate, pri nas; glej, do našega krstnega imena ni niti tri dni; ako bo istina, ti dam jabolko.“

Ostane tam do krstnega imena. Ko pride krstno ime, ubije domačin najboljšega junca in od onega časa se je živina začela popravljati. Nato mu domačin pokloni petero goved, a on ga zahvali in ide dalje.

Ko pride v ono selo k onemu domačinu, ki je imel nesito družino, ga domačin težko pričakuje: „Kako je, brate, za Boga! Kaj pravi Usod?“ On mu odgovori: „Usod pravi: Očeta in matere ne spoštuješ, ampak jima mečeš za peč, da jesta; ko bi ju del na prvo mesto za mizo pa jima dal prvo čašo žganja in prvo čašo vina, ti družina ne bi jedla niti na pol toliko, a oče in mati bi se ti upokojila.“

Ko domačin to čuje, reče ženi, a ta takoj umije in počesa tasta in taščo ter ju preobleče in ko se zvečeri, ju domačin posadi na prvo mesto za mizo in jima da prvo čašo žganja in prvo čašo vina. Odsle družina niti na pol ni mogla toliko jesti, kolikor so jedli dotle, a oče in mati se drugega dne preselita v večnost.

Tedaj mu domačin da dva junca, on ga zahvali in ide domov.

Ko pride v svoj kraj, ga srečavajo znanci in ga povprašujejo: „Čigava so ta goveda?“ On je odgovarjal vsakemu: „Bratje, Milice, moje nečakinje.“

Ko pride domov, odide brž k svojemu bratu in začne prositi: „Daj mi, brate, Milico, da bo moja. Vidiš, da nimam nikogar.“ A brat mu odgovori: „Dobro, brate, evo ti Milico!“

Vzame Milico, pa jo odvede domov in potem si pridobi mnogo, a o vsem je govoril, da je Miličino.

Nekoč gre na njivo, da bi obšel žito, in žito je bilo lepo; ne more lepše biti. Tedaj se pa nameri tam popotnik in ga povpraša: „Čigavo je to žito?“, a on se zmoti in reče: „Moje!“ Ko to reče, se žito brž vname in zagori, a ko on to vidi, pobeži za človekom: „Stoj, brate, ni moje, ampak Milice je, moje nečakinje.“

In takoj se je žito ugasilo in bil je z Milico srečen.

IVAN IVANOV:

SONET.

Ah, kaj bi dal, da morem še enkrat
brez dvomov vseh verjeti in ljubiti,
da morem se ljubezni veseliti,
kot da najdražji našel sem zaklad!

Od milijonarjev bil bi bolj bogat,
ko še verjel bi ženi plemeniti,
ki neomajna jo zvestoba kiti; —
do konca zemlje bi je šel iskat!

Zaklade bi ji duše dal ponosne,
bogate biserov kot bilke rosne
in dijamantov kakor zimski dan.

Objel bi jo kot plamen hrepeneče
s svetlobo duše svoje vse plamteče,
da bi žarela ko oltar prižgan.

ZAVOLJO LJUBEZNI.

(Konec).

Mara je pred uro počakala sestro Ksaverijo zunaj na hodniku.

„Častita sestra, tukaj imam za vas pismo,“ je dejala tiho.

„Zame pismo?“ se je začudila sestra, a roka je segla hlastno po njem.

„In od koga mi ga prinašate?“

„Dal mi ga je snoči mlad častnik; rekel je, da je vaš brat.“

„Za Boga, Mara, moj brat? Ni mogoče, ni mogoče!“

„Bil je ves podoben vam, častita sestra. In še predno se je predstavil, sem ga spoznala. Po častiti sestri sem ga spoznala.“

In Mara je pripovedovala vse, kakor je bilo. Sestra Ksaverija pa ni več poslušala. Odpirala je pismo in čitala. V lica sta ji stopili dve kaplji krvi, v očeh je zagorel plamenček veselja, bolestna poteza krog srčastih ustnic je zatrepetala v žalosten nasmeh. Drhtela ji je roka in list v njej, globoko je sklonila glavo in čitala:

„Malvina!

Kaj nam je ostalo iz onih dni? Tako se vprašujem in ni odgovora. Glej, pridejo ure, ko je spomin tako močan in hrepenenje tako silno, da mi je duša omamljena. In ni človeka ob meni, ki je videl one čase in bi mi lahko govoril zaupno in odkrito, ker bi me umel.

Glej, prišel sem, da Te vidim. Prignalo me je hrepenenje po človeku, ki je videl našo lepo mladost, Ti si videla samo odsev, Malvina. Potem si se poslovila od življenja, ko Ti je vzelo pogoj, da živiš. Za tabo so se zaprla samostanska vrata. Blagroval sem Te včas, ker si morda našla mir in pozabila, kar je bilo strašnega in žalostnega za Tabo. Jaz pa! — Hodim med ljudmi in vidim, kako se jim smehlja sreča. Vidim njih solnčni dan in pomlad, njih veselje in smeh, njih radost in vrisk in hudo mi je. Hudo mi je, ker so z mano umrle nade in je požeta mladost, ker so z mano

grobovi dragih. In kar je najhuje, z mano je nemir v neprespanih nočeh in očitjanje. Čemu je moralo tako priti? ... Kriv sem in ne ...

Dekle, ki sem ga ljubil, je bilo ljubezni vredno. Morda se tega nisem zavedal toliko takrat kakor pozneje.

Zgodilo se je pa, da je zahrumelo življenje krog mene in me pobralo. Zaneslo me je na penečih valovih in nisem se izkušal braniti, ker sem vedel, da bi bilo zaman. Nikdo nima moči, da bi se ustavil taki sili. Zaneslo me je in nisem je videl več in moja ljubezen je bila razbita ob valovih. — Tako se je zgodilo. Ne vem, če sem bil res kriv, a si vendar očitam. Tako očitjanje mi je v zadoščenje, da si boli.

Vrglo me je valovje iz svojega žrela in stal sem na obrežju — sam. — Kakor blazna sanja je bilo za menoj, kakor prečuta, razdivjana noč.

Iskal sem jo. Na razpotje sem šel, kjer so se križale nekoč najine poti, a ni je bilo več. Predolgo se nisem vrnil, zato ni mogla več čakati in je odšla. — In ko sem taval truden po neznani poti in jo iskal, so mi povedali za njo.

„Mnogo je jokala“, so rekli, „ker te ni ni bilo. Čakala te je, pa se nisi hotel vrniti. Duša ji je hrepenela, tako dolgo ji je hrepenela, da ni bilo nič več moči in nič več upanja v njej. Potem ji je zaprosila tolažbe — pozabljenja. In šla je tja, kjer iščejo ubita srca in izmučene duše pokoja. Morda ga je našla in zabila.“

Skelele so take besede in v dušo je šel nemir. „Odpusti, Vida — odpusti, sestra Hiacinta!“ je prosila. Glej, Malvina, prišel sem po odpuščenje. Ali mi bo odpustila? Z velikim upanjem sem prišel. Da bi sestra Hiacinta odložila črno obleko in šla z menoj, sem sanjal. Popeljal bi jo na pripravljene vrtove, da zasije zopet solnce preko njih in ogreje najine

otožne dni. In kaj sem še sanjal? Morda bi z nama tudi Ti, Malvina? A morda so vse moje sanje ničevne in sem prišel zaman. Pa vsaj videl bi Vaju rad. — Prosim, piši, kako in kje!

Srčno pozdravlja obe

Leo.

Ko je stopila sestra Ksaverija v razred, sta viseli na njunih trepalnicah dve solzi. Poklicala je Maro in ji rekla, naj počaka po šoli na odgovor.

* * *

Sestra Hiacinta je sedela na klopici na vrtu. V rokah je držala knjigo, a ni čitala. Velike, temne oči so ji strmele na črne vrste, ki so plesale po papirju. Počasi je prilezla na trepalnico pekoča solza, se spustila po lepem, bledem licu in padla slednjič na knjigo. Razplemenel je na njej solnčni žarek, da se je zaiskrilo, igral se nekaj časa z njo in jo vzel s seboj. Solze ni bilo več in na njeno mesto je padla druga.

Po drugi strani vrta sta se izprehajali gojenki. Polglasno sta peli:

„Zapoj mi, ptičica, zapoj,
zapoj mi pesem žalostno,
zapoj — zapoj!
ki bo v srce mi segala,
občutkom se prilegala ...“

Rahlo je pela sestra Hiacinta z njima. Njen glas je drhtel, ustavila se je za trenotek solza na dolgi, temni trepalnici. Oko se ji je zagledalo v zlatokrilega metulja, ki je priletel od Bog ve kod in objel deviški beli cvet in ga poljubljal, da se je zazibal kakor v pijanosti. A naveličal se ga je zlatokrilec in odletel k drugemu! Vsako cvetko je objemal in poljubljal enako, vsake se je enako hitro naveličal.

Tam preko vrtnih gred pa je zopet zazvenelo polglasno in pritajeno:

„Če ti mar ni več za mene,
saj ti rada odpustim;
idi, kam srce te žene!
Več nazaj te ne držim ...“

Sestra Hiacinta je vstala in pristopila k zapuščenim cvetkam.

„Moje sestre ste“, jim je šepetala, „Zapustil vas je zlatokrilec, sredi sladkosti in omame vaju je pustil in odletel na druge vrtove.“

Božala jih je nežno z belo roko in ponavljala skoro šepetaje;

„Če ti mar ni več za mene,
saj ti rada odpustim ...“

In preko vrta je zazvenelo:

„Zapela ptičica glasno,

zapela pesem žalostno.

Zapela ptičica:

Če ti mar več ni za mene,
saj ti rada odpustim;
idi, kam srce te žene!

Več nazaj te ne držim ...“

Sestra Hiacinta je pela šepetaje in božala zapuščene cvetove. Počasi ji je prilezla na dolgo, temno trepalnico solza, tekla preko lepih, bledih lic in padla na zapuščen cvet. V njenih velikih, temnih očeh je bila ta hip smrt in ljubezen, bolest in davna tiha sreča, molitev in kletev obenem in glas ji je drhtel:

„Če ti mar več ni za mene,
saj ti rada odpustim ...“

Tiho je prišla sestra Ksaverija. Slišala je njeno pesem in poln sočutja je bil njen glas, ko jo je šepetaje nagovorila:

„Sestra Hiacinta, jaz mu ponesem vaše odpuščanje!“

Naglo in plašno se je ozrla; leglo ji je na dušo, kakor bi jo zasačil kdo v grehu. A v hipu je minila plašnost. Sestre Ksaverije se ni bala. O, njo je ljubila, vse na njej je ljubila; njene oči, polne ljubezni in tihe vdanosti, vedno solzne in otožne, njena lepa, blede lica, njene srčaste ustnice z bolestno potezo — in nad vse njeno dušo, vseh lepih in blagih čednosti polno. In vedela je, da jo ljubi tako, ker je podobna njemu — edinemu izmed tisočerihi.

„Ne razumem, sestra Ksaverija. Moje odpuščanje?“

„Da, vaše odpuščanje, svojemu bratu. Leo je moj brat.“

Hiacinta ji je padla v naročje in zaihtela.

„Prišla sem, da bi zabila. A kako bi zabila! Videla sem ga vsak dan, v vas sem ga videla. v vas sem ga ljubila; radi vas ga morda nisem mogla zabiti, tako sem mislila. A vem, da bi ga tudi drugače ne mogla ... Toda kje je Leo? Povejte, sestra, hitro povejte — prosim!“

„Tukaj v mestu je. Prišel je, da vas vidi, da mu odpustite in — da vas popelje iz samote in žalosti na pripravljene vrtove. — Toda čitajte sami.“

Ponudila ji je pismo. Sedli sta na klop pod brajdo.

Sestra Hiacinta je čitala. Njene oči so se jokale in smejale, vse obenem. Vrgla se je Ksaveriji v naročaj in šepetala pretrgano, nerazumljivo. Ko je izjokala prve solze in izsmejala prvi smeh, je objela sestro Ksaverijo.

„Ksaverija, Malvina, moja sestra! Jaz sem srečna, tako neizmerno srečna. Ves svet je poln

petja, cvetja in rožnega brstenja, vsa duša je polna solnca in skozi njo vriska sladkost in veselje mladih dni. Vse je vstalo! Odprli so se grobovi in ostalo je, da me spremlja na poti nazaj v življenje... Iz tisočerihi ran je krvavela moja ljubezen, padale so krvave kaplje v bolno dušo in iz njih so pognali cvetovi, da okrasijo dan mojega vstajenja... Peljal bo kraljič svojo kraljično skozi dobrovo in klanjali se bodo cvetovi in pel bo šumni les. Z zarjo novega solnca, z glorio novega upanja ovenčam svojo glavo, ko me popelje v svoje vrtove. Sestra, najina sestra, pojdi z nama! Pojdi in pusti samoto, ki je v njej polno nemira in solza in nič pozabljenja!"

Obmolknila je, njene oči so gledale sestro Ksaverijo proseče in ljubezni polno in jokale so in se smejale.

Ksaverija pa je žalostno odmajala.

„Zame ni nikjer pripravljenih vrtov, zame je pripravljena smrt. Tu v samoti je pripravljena, zato ostanem. Ne bom več dolgo čakala, čutim. Takrat bo konec nemiru in solzam. Le pojdi, sestra, le pojdi z njim, idita v življenje po srečo, a name in kar je z mano, pozabita. Jaz nimam tam zunaj česa iskati.“

„Ničesar ni več zate? Res, ničesar? Uboga, ti uboga!“

„Ničesar!“ je dahnila tiho in vztrepetala, kakor bi se ustrašila lastne besede.

„Kako je prišlo, sestra, da ničesar?“

„Ali naj ti pripovedujem, te ne bo strah?“

„Ne bo me, pripoveduj!“

„Dolga je pot odondod do sem, od takrat do danes.“

Ko sva se prvič srečala, sta se spoznali najini duši. Zacvetela nama je pomlad, čudovito krasna, v njej so se rodile sanje, v njej se je rodilo upanje in hrepenenje — iz sanj, upanja in hrepenenja, — ljubav. Objela sva se v divnem, tihem snu in nobeden izmed naju ni bil več sam na svetu, in srečna sva bila. Pred nama je šla v daljave bela cesta, nad nama je žarela škrlatna zarja. V dušah je sijalo tisoč solnc in gorelo tisoč plamenov in kamor je stopila najina noga, bil je sončni dan.

Toda slutila sva, da nama usoda vzame to srečo, ker je je bilo preveč, in bala sva se za njo. Nenadoma je iztegnila svojo koščeno roko in segla po njej trdo, da jo zdrobi v hipu in potepta v prah.

Bilo je jeseni, ko so rumeneli gozdovi in umirale rože. Sedela sem na vrtu in poslavljal sem se od svojega cvetja, ki je padla čez noč slana nanje, da je žalostno klonilo glavice in

umiralo. In bilo mi je, kakor da se poslavljam za vedno. Kakor bi imelo kmalu umreti tudi cvetje moje duše, mi je bilo. Postal mi je tako mehko in bolno, da sem morala jokati. In nič nisem vedela zakaj. — Prišla je služkinja in rekla, da me kliče oče. In šla sem.

Oče je bil upokojen major. Star je že bil, lasje so mu sivali in moči so ga zapuščale. Mater ni bilo več. Umrli mi je, ko sem bila še otrok. Kakor v sanjah se je spominjam. In vendar me je blagoslovila, ko je umirala... Kam je šel njen blagoslov? Morda se je izlil ves v one lepe dni, v ono kratko srečo?...

Oče je sedel v naslonjaču pri oknu in gledal v jesenski dan. Žalostno zamišljene so bile njegove trudne oči, ko se je obrnil z ljubeznivim pogledom proti meni.

„Malvina, moje dete, glej, zunaj umira življenje. Žalostno je, kadar umira življenje!“ je vzdihnil.

Nisem vedela kaj odgovoriti. Stopila sem k njemu in ga poljubila na velo čelo.

„Dete moje, moja Malvina, tudi moje življenje umira. Treba bo iti. In težko bi šel, če bi videl, da ostaneš osamljena, brez tolažbe in opore. Težko bi šel!“

Padla bi v istem hipu predenj in mu priznala, da ne ostanem sama, brez tolažbe in opore. — Govorila je moja duša, glasno je govorila, a usta so molčala. In oče ni slišal moje izpovedi. Zato je nadaljeval.

„In da ne ostaneš osamljena, brez tolažbe in opore, sem ti izbral človeka, ki te bo spremljal skozi življenje. — Nikar me ne glej začudeno, nikar se ne plaši, saj je lep in mlad ta junak. Lep je in mlad. pa dober! Ljubil te bo mesto mene, na rokah te bo nosil. Malvina, piši Leonu! Piši mu, naj pride, da se razgovorim tudi ž njim poslednjikrat.“

„Oče! Izbrala sem si ga že sama. Že davno sem ga izbrala. In če niste izbrali tistega, ne bom srečna nikoli! Povejte, oče, koga ste izbrali?“

A oče me je gledal začudeno, kakor bi me ne razumel, kakor bi na to ne bil pripravljen.

„Glej, lep in mlad je tvoj junak. Izbral sem ti najboljšega izmed tisočerihi. Kakor se spodobi, sem izbral. Ni mogoče, da bi ga zavrgla. Malvina! Izbral sem ti sina starega poveljnika, ki stanuje v prvem nadstropju, Huga sem ti izbral. Si zadovoljno dekle?“

„Ne, oče... Ne morem, oče! Ne jezite se...“

Oče je sklonil glavo in život se mu je upognil, da je bil videti še starejši. Potem pa je naglo zasopel:

„Koga si izbralo, dekle?“

„Medicince Mirana, saj ga poznate,“ sem odgovorila.

„Takega, Malvina?! Civilista si izbrala?! Ne pojde tako, dekle! Kakor sem rekel: samo sanje so to, samo sanje, tiste lepe, lažnive. Meni veruj, dete, meni; jaz jih poznam, o, zelo dobro jih poznam. Veroval sem tudi nekoč vanje, pa so me strašno goljufale. Ha-ha! Pustil sem jih potem zunaj v svetu. Kar sredi ceste in ob belem dnevu sem jih pustil in odšel. Pa se nisem nikoli pokesal. Čemu bi se kesal, ko so me goljufale? In tebe bi tudi, Malvina. Veruj mi! Vsakega goljufajo, prav vsakega, če ne tako strašno, kakor so mene, pa malo manj, a goljufajo ga gotovo...“

Tisto noč sem prejokala. Drugega dne sem se sešla z Miranom. Potožila sem mu in se zjokala v njegovem naročju. Začudil se je, skoraj ni verjel. Bil je žalosten, a me je tolažil.

Bila je ura tolike grenkosti polna, kakor je duša še ni občutila nikoli. In moralo je tako priti, ker sladkost in sreča prešlih dni je bila prevelika.

Zvečerilo se je in nobeden se ni spomnil, da je treba iti. Vsak se je bal zadnje besede...

„Draga moja Malvina, jutri in pojutrišnjem pridem in vsak dan, dokler —“

Ni izgovoril, a čitala sem v njegovem pogledu, kar je hotel povedati. Bilo me je strah...

* * *

Drugi dan je prišel nadporočnik Hugo. Oče ga je povabil na obed. Po obedu je hotel oče, da bi šli malo na vrt. A ko smo bili spodaj, se je nenadoma poslovil in naju pustil sama. Oba sva bila v zadregi, nobeden ni izpregovoril. Šla sva molče med gredami, ki je padla nanje prejšnjo noč slana, da so umirali zadnji cvetovi. Žalost je hodila preko njih in oškropila oni trenotek s solzami...

„Ljubil sem vas že davno,“ je rekel. „Ker sem vedel, da vas ljubi še nekdo drug in ne brezuspešno, sem molčal. In morda bi vedno, ko bi mi ne dal nekdo upanja.“

„Ah —! Moj oče.“

„Da. Toda zakaj ste rekli tako malomarno?“

„Ker oče nima pravice, prodajati svoje hčere in njenega življenja.“

Razšla sva se hladno. Za dobro uro mi prinese služkinja pismo od Mirana.

Kratko piše, s tresočo roko. Naj pridem takoj tja in tja, prosi.

Šla sem. Bil je razburjen in beseda mu je trepetala.

„Hvala, da si prišla! Moral sem te videti, v tej uri sem moral. Če bi umrl...“

„Čemu govoriš o smrti? Najino je življenje, najine so bele ceste in te ceste so še dolge, dolge...“

„Prišlo mi je tako na misel. Ni nič, draga! Najina ljubezen sega onstran groba...“

Prišla je v dušo temna slutnja. Molila sem k nebesom, da odvrne nesrečo. Moja molitev je bila tako polna zaupanja v Boga, tako polna vere — in vendar...

In vendar se je zgodilo. Drugi dan je ležal na parih — ubit v dvoboju. —

Prišla sem ga kropit s solzami. — Mračna je bila soba, vsa črno preoblečena.

Temno in težko je življenje... Kar sem bila, nisem več; kar sem imela, sem izgubila. In kaj sem zdaj? Kaj imam zdaj?...

Sestra Ksaverija je končala. Po bledem licu ji je tekla solza; ni je čutila. Tako jih je bila vajena.

Tudi sestra Hiacinta je jokala. Objela jo je in poljubila na usta. Z besedami bi ji ne mogla izraziti svojega sočutja.

Nekaj hipov sta obe molčali. Vsaka beseda bi oskrunila ta molk...

V grmu je zaščebetel ptič, zletel mimo njiju in sedel na bližnje drevo. Pogledal je po svetu, zaščebetel in se vrnil nazaj v svoj dom. Sestra Ksaverija je gledala za njim.

„Glej, tudi ta noče v svet. Ostane raje v samotni. Tako ostanem jaz. Počakam smrti, ki pride kmalu...“

* * *

Jasna pomladanska noč je. Mestne ulice so prazne in tihe. Le tu in tam se priziblje dolga senca poznega popotnika in izgine za oglom. Visoko gori migljajo zvezde in preko osamljenih oken sestre Ksaverije leži tiha polnočna ura — kakor splašena perut ponočne ptice — preko blestečih sanj, solznobisernih zvezd v trepetajočem vsemirju. In drhtijo zvezde ko medli spomini nekdanjih sanj.

Sestra Ksaverija se je zazrla v biserje vrh nebá. Kakor bi jih pobral Bog iz neskončnega morjá — milijon solz — so blestele na mračnem oboku in si želele morda nazaj v globočino. Ali jih je morda pobral sredi rosnih dobrav, ali so

celo solzè, ki jih je rodila ljubav v tugi, bolesi? So med njimi tudi njene solze, solze prelite v dolgih samotnih dneh in obupnih prečutih nočeh? Kdo ve? Kdo ve?

V tihi polnočni uri se je ustavil pred vrati samostanskega vrta zaprt voz. Izstopil je mlad častnik in hitel k vratom. Potrkal je trikrat, kakor je bilo dogovorjeno, in vrata so se tiho odprla. Črno oblečena dama je stopila k njemu. V naglici sta se pozdravila, potem ji je pomagal v voz in skočil za njo. Voz je oddrdral. Drčal je skozi tihe ulice, pustil je mesto za sabo.

Vozil je s sabo dvoje srečnih; vozil ju je

skozi noč, solnčnemu dnevju naproti — na pripravljene vrtove . . .

* * *

Preko grobov je razlit mir. Mračne ciprese se sklanjajo ob njih in šepetajo uspavanko vsem, ki ležijo tam spodaj. Cvetke klonejo na grobeh, povešajo glavice in umirajo. Zopet je jesen . . .

Sestra Ksaverija je našla pozabljenje in pokoj. Nič več ni opominov iz davnih dni v njeni duši, nič več solzà v njenih očeh in obupa v strtem srcu. Vse se je izgubilo. Šlo je v prah. Košček zemlje je, dih vetra, žarek zahajajočega solnca, plakajoči spev slavca v tihi večer . . .

PETRUŠKA-RADIVOJ PETERLIN:

PESEM PASTIRJEVA.

„Ej, srečen človek si, Iván,“
to gospodar mi pravi,
»dva jančka lepa kakor dan
ti Bog poslal je davi.“

„In če tako naprej bo šlo,
preden od čede vstaneš,
imel že čedo boš svojó,
sam gospodar postaneš.“

Kaj mari mi veseli dan,
kar mari mi vsa sreča?
Tja v noč naj gre veseli dan
in k vragu taka sreča!

Sinoči gledal sem v oči
njegovi hčerki mladi,
ah, v njih še več je radosti
kot v biserni pomladi.

In če uslišal bi me Bog,
da moja bi bila Ančka,
čeprav sem še tako ubog,
dal bi v oltar dva jančka.

In kamor rada, naokol
bi na rokah jo nosil,
se zanjo trudil kakor vol,
na pot ji rože trosil.

A danes zjutraj snubil jo
pijanec je bogati
in srečo zlomek je imel:
Prišel bo ponjo s svati!

Kaj mari mi veseli dan,
kaj mari mi vsa sreča?
Tja v noč naj gre veseli dan
in k vragu taka sreča!

F. KOVAČEVIĆ: V FEBRUARJU.

PLANINA PRENJ: KREZIČEVA KOČA V LUČINAH.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Oton Župančič. Pravkar je izšlo dvoje pesniških zbornikov Župančičevih v drugi izdaji, in sicer „Čaša opojnosti“ in „Čez plan“. Oboje v založništvu Lavoslav Schwentnerja v Ljubljani. (Vsaki knjigi je cena 2 K, vezani 3 K, po pošti 10 h več.) O pesniku Župančiču priobčimo o priliki celotno študijo.

„Smrt majke Jugovičev.“ Vojnoviču, ki je avtor te drame, gre danes prvenstvo med dramatikami jugoslovanskimi. Njegove drame dosežajo sijajne uspehe po jugovanskih, čeških in poljskih pozornicah. Po posebni lirski nežnosti se odlikuje dramska pesem „Smrt majke Jugovičev“, ki je sedaj izšla v slovenskem prevodu prof. Westra. Jako okusno opremljena knjiga, ki jo krasi tudi več slik, bo kaj dobro došla vsem onim Slovencem, ki izvirnika niso dobili v roke ali jim čitanje srbohrvatskega jezika dela težave, „Prevod je vzoren“, je pisal pred kratkim „Obzor“. Pred prevodom je kratek oris Vojnovičevega življenja in pisateljevanja ter prikaz zgodovinskega ozadja, potreben za umevanje te dramske pesmi.

Narodne pripovedke v Soških Planinah. — „Goriška tiskarna“ A. Gabršček v Gorici je izdala novo

* Dramska pesem v 3 činih. Po hrvaškem besedilu Iva Vojnoviča prevedel prof. Jos. Wester. Cena 1 K. (Založil Dragotin Hribar v Ljubljani.)

knjigo pod zgorajšnjim naslovom. — Knjiga vsebuje 50 raznih pripovedk iz našega ljudstva v Soških Planinah. 384 str. Cena broširani knjigi K 3.—, s prštnino 20 vin. več.)

Srbska nibelunška pesem.* Zadnji sijaj srednjeveške srbske svobode se je po katastrofi na Kosovem Polju ohranil v Črni Gori. Sorodniki Nemanjičev so se držali v južnem delu Črne Gore, v Zeti: med njimi je najbolj znan Ivan Crnojević (1466—1490), ki je sprejel tudi grb Dušanov, a pomeni obenem konec svobode črnogorske. Narodna pesem pripoveduje konec črnogorske svobode tako-le: Ivan Crnojević je za svojega sina Maksima zasnubil hčer doža beneškega ter naglasil bodočemu tistu, da med tisoč in tisoč svati ne bo lepšega od njegovega sina. Ko je bil tri leta odsoten, pa mu sina izkaze kože — težko je to zadelo očeta in ni vedel kaj storiti. V 10. letu mu je dož beneški očital nezvestobo; tedaj je mesto 1000 zbral Crnojević 2000 svatov, med njimi Miloša Obrenovića; pač so sanje opozarjale, da se bliža Črni Gori pogin, a Ivo je bil gluhi. V sijajnem taboru so se zbrali tisoči junakov ob morski obali in tu je Ivo

* Pravkar je izdala Camila Lucerna, profesorica na zagrebškem ženskem liceju, učna raziskovalateljica jugoslovanskega narodnega pesništva, prevod te pesmi z zanimivim uvodom: Montenegros bedeutendstes Heldenvolkslied. Die Hochzeit des Maksim Crnojević (Studienblätter zur kroatischen und serbischen Literatur, Zagreb, 1911, Mirko Breier. Str. 64.

ogovoril lepega Miloša, da v Benetkah zamenja — Maksima. Miloš privoli v to, a si izgovori vse darove dožve. Lepa Benečanka odide, bogato obdarovana, z gosti v Črno Goro; vse darove bi dal Miloš Maksimu, le čelade ne, ne plašča in ne srajce, ki jo je nevesta sama z zlatom prevezla s kačo ob vratu. Nevesta ne popusti ter opozori Maksima na sramoto: junaka se sprimeta in Miloš pade, za njima vseh 2000 gostov in kri teče do gležnja. Maksim pokliče Benečane na pomoč, naj opustošijo Zeto, sam pa pojde v Stambul „na solnce“ k cesarju. Milošev brat gre za njim, da bi preprečil turško invazijo, a tultan — sprejme oba kot svoja prijatelja in ju poturči. — Tako je oholost „gospodov“ bila kriva krvi in turškega gospodstva. Že to je nibelunški motiv; drugi nibelunški motiv je zlata srajca = pas Brunhildin (prim. tudi zlato runo Jazonovo); menjava ženinov = Gunter in Siegfried.

„Kurent“ * Ni to prvo delo Cankarjevo, ki je prevedeno na češčino, a vsekakor se je izmed novjših spisov Cankarjevih moglo prevesti edino tole. „Kurent“ je namreč pač zadnje Cankarjevo delo, ki ima zgolj beletrističen značaj in temu primerna svojstva. Njega temeljna misel „Za tisoč ur trpljenja le eno uro veselja“ je velika misel (Cankar jo je na dolgočasen način raztegnil). Dr. Karásek, ki je prevodu napisal uvod, je priznan slovanski literarni historičar in pozna genezo slovenske moderne. „Nietzsche, Wagner, nemška moderna, Ibsen so (na slovenske moderniste) najbolj delovali; francoski vzorci so učinkovali šele iz druge roke, po nemškem posredovanju. A bilo je med njimi tudi takih, kateri so imeli smisel i za glasbenost Verlaina...“ Zdi se, da računa Karásek tudi z vplivom češkega dunajskega milijéja na Cankarja; a ta misel potrebuje dokazov. Škoda, da se Cankar ne naobražuje na ruskih vzorih, da bi se s tem bolj približal ozbiljnemu in notranjemu življenju. Ruski avtorji so nam očitno nepristopni, a v nemščini jih Slovan ne more čitati. (?)

Romantizem poljski med Slovani — * t. j., vplivi poljske romantike na ostale slovanske literature (Kašube, Lužičane, Čehe, Slovake, Slovence in Hrvate) na Poljakom najbližje in katoliške Slované. V ospredju stojita Mickiewicz, ki je imel tako velik vpliv na Ilirce, na Vraza in Preradovića, in Slowacki. Dobro je avtor, nam dobro znani Tadija Stanislaw Grabowski, lektor hrvatskega jezika na krakovskem vseučilišču, „vplivom“ dodal „sorodstva“ (pokrewieństwa); brez tega dodatka bi naslov ne ustrezal vsebini oziroma tvarini. Ves spis je gradivo, ki ga je treba izčistiti in v njem ločiti kavzalnost od slučajnosti; tudi popolnitve gradiva samega bo še treba; n. pr. kar se tiče Slovencev, bo treba omeniti vpliv rusko-poljskih polkov, ki so v francoskih vojnah prihajali skozi naše dežele, vpliv poljskih študentov okoli 1811 na Dunaju (n. pr. na Sporerja), vpliv poljskih emigrantov okoli 1835 v Gradcu itd. Pisatelj konstatuje, da se Poljska po vplivih na ostale Slované ne more meriti z Rusijo, ki je često kar fascinirala manjše slovanske narode. To je naravno; ne vpliva le kulturna sila, ampak tudi politična moč in to so Poljaki baš izgubili, ko so se manjši slovanski narodi budili; odslej so se Poljaki temle pač smilili, a ne jim buditi upov in nad. (To naj bi dobro pomislili vsi, ki ne uvažujejo dovolj hrvatskega državnega prava za nas.) Če posebe doslej ni bilo tesnejših stikov med Poljaki

* Ivan Cankar, Kurent. Starodávna povídka. Ze slovínštiny přeložil Bohuš Vybíral. Úvod napsal dr. Josef Karásek. (Otto v Prazi, št. 892 „Světové knihovna“). Str. 100. Cena 20 v.)

* Tad. Stan. Grabowski, Romantyzem polski vsrod Slowian. We Lewowiu, 1910. (H. Altenberg). Str. 44. — „Poezijo poljsko pozna all iz nje ne črpa realist (?) in epik (?) Jospir Stritar“. (Str. 32.) — Ternovec, prevajatelj iz poljščine. — Podravski je Štajerc.

in Slovenci, si je to (kakor pravi avtor) tolmačiti z geografsko oddaljenostjo, z jezikovno razdaljo in z germanskim pritiskom, ki nas je na eni strani skrtil svetu, na drugi strani nam pa jemal moči. In sedaj naj omenim jaz najnovejšo „romantiko“: „Klub prijateljev slovenskega naroda“ se je ustanovil v Krakovu kot korespondent „Kluba prijateljev poljskega naroda“ v Ljubljani — tu pa ni Grabowskega. In mene tudi ni. S slovenske strani so se sestanka udeležili izključno zastopniki ene politične stranke, in to nje oficijelni zastopniki. Profesor Konečni, urednik „Świata Slow.“, ki je bil med glavnimi prireditelji shoda, piše sedaj v svojem glasilu (str. 429): „Sprejemali smo z iskrenim srcem tiste, ki so prišli, a nismo skozi ves ta čas nikjer in pri nobeni priliki niti z besedico aludirali na one, ki niso prišli“, to je, na slovenske naprednjake, češ, ureditev strankarskih in splošno-kulturnih vprašanj je slovenska notranja stvar, ki se Poljaki v njo ne mešajo. Dasi hvalim prof. Konečnega kot enega izmed redkih Slovanov, ki iščejo in imajo metodo v razreševanju slovanskih problemov, moramo ipak reči, da njegovo stališče v tem slučaju ni pravo. Zakaj povsod je vnanja politika v zvezi z notranjo; ali Aerentalu ni treba računati s tem, kaj delajo Gautsch, Klauen in Tomašič?

Jugoslovanska omladinska književnost. Mislimo tu na književnost, ki je pisana za mladino (takozvani mladinski spisi), in na književnost, ki jo producira mladina. Prvo so knjige in perijodični listi, drugo većinom listi.

Slovenci imamo mladinskih spisov mnogo premalo. Knjižničar srednješolske gimnazijske knjižnice čuti to prav tako občutno kakor deca, ki pogrešajo čtiva; nakupi lahko vso našo literaturo, kar je ni čisto preko mejšolske dopustnosti, pa še mu preostaje denarne dotacije; naravno je, da seže tu potem po hrvatski literaturi. Tega nedostatka ne moreta za male otroke povsem popraviti „Zvonček“ in „Vrtec“, za odraslo mladino „Naša Bodočnost“. Bujneje se je v zadnjih letih poostrenih in deloma poglobljenih političnih nasprotij razvila revijalna književnost omladine same („Omladina“, „Zora“); voditelj srednješolske mladine hoče biti „Mentor“. Vse meri na to, da bi nam mladež postala čim prej in čim bolj „politicum“.

Nedostatku književnosti za mladino hoče „Matica Hrvatska“ doskočiti s svojo „Omladinsko knjižnico“, ki jo je zasnovala letos. Sicer je „Hrv.-Pedag. Književni Zbor“, ki odgovarja naši Šolski Matici, izdal že več mladinskih spisov (običajno vsako leto eno knjigo), vendar je Matica spoznala, da tudi hrvatska mladinska književnost ne zadošča današnjim zahtevam niti po vsebini niti po obliki, ter se odločila v svoji „Omladinski knjižnici“ izdati vrsto vzornih spisov z originalnimi umetniškimi ilustracijami in to za zmerno ceno; kot prvi zvezek izidejo „Narodne pripovedke“, ilustrovane od Ljube Babiča ml. (gl. „Naše slike“).

Kar se tiče listov za mladino, nam je najbližji „Mladi Hrvat“ (Mesečnik, cena na leto 2 K) — prej se je imenoval „Mladi Istran“ — ki ga urejata in izdajata odlična pisatelja in pesnika Viktor Car Rmin, učitelj v Opatiji in Rihart Katalinić Jeretov, trgovec in književnik v Zadru (rodod Vološan). Poleg urednika sta temu listu, ki mu je uprava in uredništvo v Opatiji, glavna sotrudnika prof. Josip Milaković v Sarajevu in Vladimir Nator, ravnatelj učiteljskega v Kastvu. V banovini izhaja „Pobratim“, ki ga podpira vlada.

Kar se tiče revijalnih omladinskih listov, je imenovati naprednega „Hrv. Djaka“ na eni strani, na drugi strani konservativno „Luč“ in „Hrvatsko Mladost“ („list za hrv. katoličku mladež“, Zadar). Poleg teh listov izhajajo

še drugi, ki na prvo mesto svojega programa ne devajo kulturnih razlik, ampak politično strankarske nazore; sem je šteti „Mlado Hrvatsko“, ki mu kumuje prof. dr. Kršnjavi — glasilo starčevićanskega dijaštva Frankove skupine, in pa (za pokojno „Sotlo“ in „Garabancišem“) „Stekliša“, ki ga kot organ starčevićanske omladine iz skupine dr. Mileta Starčevića ureja pisatelj A. G. Matoš.

Poleg tega se citirajo listi za srednješolce: „Cvijet“, „Ljiljan“, „Ljubica“, „Neven“, „Ruža“, „Hrv. Zvezda“, „Lipa“, „Travanjsko Smilje“, „Jedinstvo“, „Bostan“, „Nada“, „Zvezda“, „Slavonac“, „Smilje“ itd. Tudi nekatera dijaška društva izdajajo liste za svoj najožji okrog, deloma litografirane. Torej nebroj lističev!

Jovan Hranilović, ki piše o tem v „Letopisu Matice Srpske“ 1910, zv. 12., nahaja v velikem številu takih mladinskih listov vzrok, da se mnogokdo izpiše, predno je še dozorel, in da ozbiljni književni listi pogrešajo med svojimi čitatelji dijake, ki so bili nekdanj najbolj vneti odjemalci in bralci odličnih leposlovnih listov.

Negativno sodi o dijaških tiskanih listih tudi „Savremenik“ (1911, str. 130) veleč: „(Djačkih listova) ne volimo kao ni svake druge nepotpune književnosti.“

Prehajam k Srbom! (Gl. letošnjega „Slovana“, str. 158). V Sremskih Karlovcih izdaja srbska napredna omladina smotro „Zora“. Izmed pravih mladinskih listov omenjam poleg „Goluba“, ki izhaja iz leta 1879. v ogrskem Somboru, belgrajsko „Malo Srbadijo“, ilustriran list za manjšo decu, ki ga zdaj že 9. leto izdaje srbsko „Učiteljsko udruženje“. V letošnji januarski številki čitam pesem „Malena je...“ z zadnjo kitico: Malena je moja otačbina, al je ona u svetu jedina, što no radja (rodi) sokolove sive, kojima se vsi narodi dive...

Nekako list za srednješolsko mladino in list omladine same je „Venac“, književni omladinski list, ki izhaja v Beogradu (sedaj drugo leto) pod uredništvom prof. Jeremije Živanovića. Prvi del vsake številke ima vsebino kakor slovenski „Zvonček“, v drugem delu pa so priobčeni samostalni spisi srednješolskih dijakov. V prvi letošnji številki je sedmošolec M. Gjorić prevedel Aškerčevega „Janičara“ (Uredništvo je tu dodalo opombo: „Potražite koju sličnu stvar u našoj književnosti!“).

V lanskem letniku „Venca“ (str. 165 sl.) je Mil. V. Bogdanović priobčil obširen članek „Slovenačka Omladina“, kjer izkuša označiti slovensko mladino vobče ter poroča o razvoju naših visokošolskih društev; končuje pa svoje poročilo s sledečo epizodo: „V francoskem romanu „Porodica Oberle“ pravi star Alzacan, ostanek zdrave, ponosne in poražene Francoske, popolnoma pesniški svojemu mlademu vnuku, ki hrepeni za Francosko, napuhel od sirove nemške kulture, katero pa on mrzi iz globočine duše — pravi mlademu človeku, čigar vse tople besede so posvečene Francoski, kamor beži kot nemški vojak: „Mi, sinovi stare, slavne Alzacije, mi, ki smo z njo živeli in dihal; mi, ki z njo trpimo, mi smo tuga. Pokolenje svojega očeta, pokolenje, ki se je rodilo v nemškem duhu, je — resignacija. A ti, mali moj, ti si legenda.“ Koliko pesniški rečene istine! Pa ipak Slovenci nismo legenda.“

Hrvatskosrbski almanah izide tudi za leto 1911. Hrvatskosrbskega kulturnega edinstva ne razdere noben zli duh več; to je jasno; vsa umetnost je v njega znaku, kakor je znanost bila že prej. V letošnjem letniku bodo sodelovali na pr.: Vatroslav Jagić („Nekoliko crtica iz moje prošlosti“), Jovan Cvijić („Kako ja zamišljam narodno jedinstvo Srba i Hrvata“), M. Murko: (Potreba jedinstvene književne historije Srba i Hrvata) itd.

Državnopravna nagodba med Avstrijo in Ogrsko.*

V odličnem nemškem založništvu je izdal naš štajerski zemljak dr. Žolger, dvorni svetnik v ministrskem prezidiju in privatni docent na dunajskem vseučilišču, o tem predmetu obsežno, temeljito in nad vse važno delo. Jedro Žolgerjevega dela je filološki natančen prevod ogrskega nagodbenega zakona na nemški jezik in vzporejanje tako prevedenega ogrskega zakona z avstrijskim nagodbenim zakonom; ta dva zakona imata namreč različno besedilo, a ta razlika bi mogla prej ali slej povzročiti „razvoj“, t. j., komplikacije državnopravnih odnosov. Najbrž bi i naši političarji mislili, da je zakonito, če se delegaciji sestajata izmenoma sedaj na Dunaju, sedaj v Pešti; faktično pa je ta menjava le usus, kakor kaže sledeča vzporedba:

Avstrijski zakon:

§ 11. Die jährlichen Delegationen werden alljährlich vom Kaiser einberufen; der Versammlungsort wird vom Kaiser bestimmt.

Ogrski zakon:

§ 32. Die Ausschüsse wird jederzeit Se. Majestät für einen bestimmten Termin und auf jenen Ort einberufen, wo Se. Majestät zu jener Zeit verweilt. Jedoch wünscht es die ungarische Legitimation, daß die Sitzungen abwechselnd, in dem einen Jahre in Pest, in dem andern Jahre in Wien oder wenn die Vertretung der übrigen Länder Sr. Majestät und Se. Majestät es so wollen, in irgend einer andern Hauptstadt jener Länder abgehalten werden.

Trud, ki ga je imel dr. Žolger, ko se je — menda nalašč za to delo — učil in dodobra naučil madžarščine, se mu je bogato poplačal. Zakaj njegova najnovejša publikacija je zbudila vseobčo pozornost in neprikrajšano priznanje. Objektivnosti njegovega razpravljanja ne morejo tajiti niti madžarski ocenjevalci, poudarjajo pa še posebe, kako temeljito se je ugloobil dr. Žolger v vse podrobnosti madžarskega jezika, v vse fine nuanse v pomenu poedinah besed itd.

Barle Janko, Povijest turopoljskih župa. (Zagreb, Tisak Antuna Scholza, 1911. Str. 295.) — Avtor, nadškofijski tajnik in arhivar v Zagrebu, je za to svoje obsežno delo črpal gradivo najbolj iz zapisnikov kanoničnih vizit, ki se čuvajo v arhivu nadškofijske pisarne, in iz župnih matic, torej ima vse delo prvotno vrednost. Pri vsaki župi poroča o zgodovini cerkve oziroma cerkva, kapel in kapelic in znamenitosti v njih, o duhovništvu, ki je delovalo tam, in o duhovnikih, ki so bili rojeni v poedinah krajih. Poleg teh lokalnih zgodovinskih člankov: „Isusovački posjedi v Turopolju“, nadalje „Crkvena desetina“ in „Remetski Pavlini i Turopoljci“ — zadnja dva članka je za knjigo napisal Emilij Laszowski, znani marljivi historičar, ki urejuje veliko delo „Povjesni spomenici plemenite općine Turopolja“. — Iz konkretnih vsebin knjige naj navedem na pr., da je v župi Odri od l. 1734.—1780. župnikoval Matej Basarović, doma iz Vinice, nadalje da so se v Veliko Gorico začeli seliti

* Dr. Ivan Žolger, Der staatsrechtliche Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn. (Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot. 1911. Str. 354. Cena: 9 M.)

Kranjci, ko se je trgovina dvigala (str. 262/263) pa tudi Slovenci iz Goriškega, ki so tam lovili „pijavice“, pa jih potem prodajali v Italijo.

Zgodovina I. 1848. Pri tvrdki W. Braumüller (Dunaj, Lipsko) je pravkar izšlo delo „Was ich erlebte“. Erinnerungen von General von Stratimirovič, izdano od njegove hčere Ljube pl. Stratimirovič. Stratimirovič je bil vojaški voditelj Srbov l. 1848. proti Mažarom in burnih dogodkov tega leta se najbolj tičejo pričujoči memoarji.

PRIRODOZNASTVO.

Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi.* Kemija je brez dvoma eden izmed najvažnejših, najkoristnejših in obenem najzanimivejših šolskih predmetov. Saj je ni kmalu naravne prikazni in je ni stvari na svetu, ki bi ne imela stika z njo. In zato nas spremlja kemija vsepovsod v našem vsakdanjem življenju. Prav tako je pa tudi resnica, da ga ni drugega predmeta, o katerem bi bila inteligent in preprosti človek tako slabo poučena kakor o kemiji. Temu se ne bomo čudili, če pomislimo, da se kemije vobče uči premalo in še to malo se poučuje mrtvo — brez poizkusov. Posledica tega je, da mladina kemije ne razume in ker je ne razume, se ne zanima zanjo — predmet se ji prav kmalu pristudi. — Podlaga pri pouku iz kemije morajo biti vsekakor poizkusi in zato je storil pisatelj hvalevredno delo, da je zbral preproste kemične poizkuse ter jih izdal v lični, 93 strani obsegajoči knjižici. Knjižica je gladko in jasno pisana ter obsega dva dela. V prvem delu so navedene razne kemične stvari in priprave, ki se potrebujejo za poizkuse; v drugem (posebnem) delu pa so opisani poizkusi iz neorganske in organske kemije. Knjižica je namenjena nižjemu pouku iz kemije in so temu primerno izbrani tudi poizkusi. Največja napaka te knjižice je, da prinaša premalo vpodobljenih poizkusov. Podobe, kar jih je, pa so dobre in čedne, in je knjižica sploh jako skrbno sestavljena. Enako knjigo je naše ljudsko in meščansko učiteljstvo že dolgo pogrešalo in živo potrebovalo in je torej gotovo, da jo bo z veseljem pozdravilo in jo hvaležno rabilo pri kemičnem pouku.

Ing. chem. J. T.

Kemija in mineralogija.¹ Že dolgo ni izšla slovenska šolska knjiga, katere bi se bili tako od srca razveselili kakor Herletove Kemije in Mineralogije. Obširnejšo in temeljitejšo oceno prepustimo razboritim našim strokovnjakom, tu pa hočemo popisati splošni dojem, ki ga je napravila na nas, ki smo sicer laiki v predmetu, ki pa vendar radi posežemo tudi po prirodoslovni knjigi. Pisatelju teče beseda gladko; vidimo, da je imel veselje do svojega predmeta, in to veselje preide tudi na čitatelja. Tvarino je pregledno in praktično sestavil in uredil ter jo podal v poljudni obliki; zato je knjiga za vsakega lahko umljiva. Pod črto je postavil kratke a točne opazke, ki deloma razlagajo tuje besede, deloma pojasnjujejo in izpopolnjujejo besedilo nad črto. Vsako, tudi samonasebi znano ali suhoparno stvar ume pisatelj zagrabiti in prijeti od zanimive strani. Ko n. pr. razpravlja o zraku, nam pove, da je bil o njegovem bistvu poučen že slavni slikar Leonardo da Vinci; tako nas mimogrede pouči, da se je ta veliki Italijan, ki ga sicer poznamo le kot slikarja, temeljito bavil z naravoslovnimi vedami. In taka

* Spisal prof. Alfons Wales. Izdala Slov. šolska Matica. Natisnil Dragotin Hribar v Ljubljani, 1910.

¹) Za 4. razred gimnazij in realnih gimnazij. Spisal dr. Vladimir Herle, c. kr. profesor v Kranju. Str. 110, 87 slik, 2 fotogr, prilogi, 1 zemljevid. Cena 1.80 K, vez. 2.20 K. Založilo „Društvo slovenskih profesorjev v Ljubljani“.

opazka se nam zdi več vredna nego deset strani suhoparnega razlaganja in obširnega besedičenja. Kaj pa naj rečemo o mnogih risbah in slikah! Risbe so skrbne, fino izdelane in ovajajo veččega risarja; podobe so skrbno izbrane; kakor besedilo, se tudi podobe v prvi vrsti ozirajo na slovenski svet (prizor iz postojnske jame, rezanje šote v okolici Bevk pri Vrhniki, državne soline v Kopru, pisani marmor z okameninami iz Podpeči pri Ljubljani, Savinjske Planine (Baba, Dolgi hrbet, Skuta, Grintavec), gradba iz betona, most čez Savo pri Kranju, lomljenje živorebrne rude v idriškem rudokopu, šahtnica v kondenzatorji v Idriji). Še po neki posebnosti se prijetno odlikuje Herletova Kemija in Mineralogija od enakih del. Pridejan ji je namreč skrbno izdelan zemljevid, ki nam kaže važnejša najdišča rudnin na Kranjskem in v sosednih pokrajinah (Spodnje Štajersko, Koroško, Primorsko), torej na naši domači zemlji. Ta knjiga je res naša domača slovenska knjiga.

M. P.

GLASBA.

Novi Akordi. (Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, z glasbeno književno prilogo. Založništvo L. Schwentner, Ljubljana.) Po več mesecih zopet dve številki, tretja in četrta, s 3. zvezkom glasbeno-književne priloge. Tretja številka se začneja s Premierlovo „Sonetino“, ki se je skladatelju prav dobro posrečila. Vidi se mu, da je pisal prosto. kakor mu je velevalo srce, ni mu na potu besedilo in ne teži ga misel, da bi kdo v klavirski skladbi našel kaj pregrešnega. Izmed zborov je omeniti Krekov mešani zbor, četeroglasno invencijo, ki ji melodično lepo in markantno temo začneja bas, po preteku treh taktov pa vstopajo zaporedoma drugi glasovi, tenor, alt in sopran. Isto temo obdela trikrat, v g-molu, D-duru in jo konča v G-duru in jo konča v G-duru s polnim durovim trizvokom. Da se ta zbor dostojno izvede, je treba pač tako močnega zbora, kakor je Matičin. Upam, da ga bomo kmalu slišali. Tudi Oskar Devov globoki moški zbor „Kvišku plava hrepenenje“ bo našel vsled harmoničnih težkoč le malo pevcev. Žal, da je res. Mi več ustvarjamo, kakor moremo izvajati. Obžalujem pa le slednje. Drugi koncertni zbor v Ljubljani, kje si? Zbor „Glasbene Matice“ je sicer brez primere v izvajanju, ali vsled svoje mase ne more biti dosti gibčen. — V tem zvezku sta tudi še dva solo-speva. Šašlu se je „Narodna“ (besede Gradnikove) prav dobro posrečila; obžalujem pa, da o Polakovi narodni „Da sem jaz ptičica“ ne morem istega trditi. Primerjal bi jo lepemu kmetskemu dekletu, ki bi bila v mestu rada „nobel“, pa si kupi bogato obložen klobuk in najmodernejšo dragoceno obleko — a se ji vendar vsakdo smeje, ker ne vidi nje naravne lepote.

Vsa četrta številka je posvečena „Glasbeni Matici“ in se začneja s Krekovim „Bratje, v kolo se stopimo“. Da, da, gospod urednik, da bi si ljudje zapisali to v svoje srce in ne negovali tako osebnega kulta in antipatij, bi bili tudi na glasbenem polju že daleč naprej. S to slavnostno kantato Gl. M. lahko začneja bodočo koncertno sezijo. Uspeh ji je že naprej zagotovljen. Za Krekovim moškim zborom pride Gerbičev mešani zbor „Po zimi“. Zbor ni pretežak in našel bo gotovo po prvi uprizoritvi dosti odjemalcev. Isto velja tudi o Jenkovi „Bogu in rodu“ ter o Ferjančičevi „V jutranji zarji“. Zopet pa moramo Adamiču napraviti lep poklon. Velik korak je storil v svojih študijah. — „Pusto je ...“ je prvi njegov kontrapunktno obdelani zbor. Vidim, da kmalu zaide med orkester, in kakor kažejo vsi znaki, ne brez uspeha. Saj nam je pa te vrste blaga tudi treba kakor

vsakdanjega kruha. Juvančev „Izgubljeni cvet“ (besede S. Gregorčiča) meni manj ugaja, gotovo pa ga sprejme občinstvo zaradi melodioznosti in preprostosti z navdušenjem. — Vsi zbori obeh zvezkov se lahko predlože glasbenemu društvu „Ljubljana“ kot konkurenčni zbori za neerotično besedilo. Oprostite, g. Juvanec, vaš ne! „Izgubljeni cvet“ duhovnika Simona Gregorčiča ima prav iste pregrehe v sebi kakor „Katica“: Po vasi stopa ... uka glasno, on cvet je potrgal ... Dekle pa blede in joka, ker cvet je ubran. Velik del književne priloge je posvečen neerotičnemu besedilu. Ko sem čital poročilo o razpisu „Ljubljane“ za zборе neerotične vsebine, sem si pač mislil: Kdor v „Katici“ vidi pohujšanje, ta je v duši že pohujšan, kdor pa še ni grešil, ta v tej pesni nikdar ne bo videl greha. In če Zupančič v „Serenadi“ poje: „Pod Tvojim oknom grem vsak večer na božjo pot“, bo pač vsakdo imel ljubezen fantovo do dekleta za tako čisto in popolno, kakor je čista in popolna ljubezen romarjeva do Boga. G. Premerl sklega poročilo o dijaškem koncertu, naj bi se ob takih prilikah budil predvsem verski in domovinski čut in čut za razne lepote v naravi. Po mojem mnenju je edini namen koncerta, buditi razumevanje glasbe, ne pa buditi čute s čisto določeno, konkretno vsebino. In še nekaj pride tu v poštev! Če bi imel tudi pevec namen, g. Premerlu ustreči, ne bi našel takih muzikalno dobrih spevov. Kajti kdor hoče opevati naravno krasoto, mora imeti smisel zanjo — to je, skladatelj mora biti pred vsem prijatelj narave; če pa ni, pa mu vsa glasbena naobraženost ne pomaga, ne bo zložil nič dobrega. In slavnostne kantate, po večini so ponesrečena dela, ker so naročena. Mislim, pevec naj poje, za kar je navdušen, ker le navdušenje do stvari da stvari blesk.

V ostalem najdemo v prilogi dvoje lepih člankov, Gerbičev „Nekoliko podatkov o ustanovitvi slovenske opere“ in pa Žirovnikov „Nekaj zgodovine „Žirovnikovega zbora“ v Št. Vidu nad Ljubljano“. V prvem članku bi jaz želel ja nekoliko več detajlov, ker bi ti-le bili bodočemu zgodovinarju neprecenljiv vir. Izmed ocen je omeniti Krajanskega oceno o novi operi Hatzejevi „Povratak“. V več člankih vihte N. A. bič, ki pa celi rane. Priloga je najvestneje urejena in hvaležen mora biti vsak za glasbo navdušeni Slovenec temu marljivemu uredništvu. K.

UMETNOST.

Groharjevega „Sejalca“ in „Jamovo „Jesen“ je v reprodukciji prinesel zagrebški „Savremeni“ v 2. letošnji številki.

„Domači avtor“. (Gl. „Slovana“ št. 3, str. 73). V Belgradu se letos septembra meseca razkrije spomenik Dositeju Obradoviću. Razpisan je bil natečaj za vso jugoslovanske umetnike; prvo nagrado (1000 K) in prvo izdelovanje je dobil hrvatski kipar Rud. Valdec v Zagrebu. Valdec prevzame izdelovanje za 40.000 K. Srbi niso šele vprašali, jeli Hrvat Valdec domači avtor. Hrvat je bil za Srbe domači avtor. In tako bodi! Dokler se bomo, robovi tuje zgodovine, absolutno izključevali drug drugega, ne bomo ustrezali besedam, ki bodo vklesane na Obradovićevem spomeniku: „Idoč se uči, v veke gleda.“

RAZNOTEROSTI.

Slavisti. Germanist napravi izpit za nemščino in mora pri tem pokazati, da ima zgodovinsko-kulturni podgled po vsem širokem nemškem svetu (v starejših dobah i preko njega). Slavist — slovenist dela izpit in mora pri tem (ra-

zen za najstarejšo slovansko dobo), pokazati znanje o svetu, ki sega par sto kilometrov daleč (od Drave do Adrije). Jasno je, da si ta dva izpita po svoji vrednosti ne moreta biti ekvivalentna. To so uvideli slovanski in nemški znanstveniki; zato je sedaj ministrstvo (z dne 15. junija) dalo nove natančne določbe o izpraševanju srednješolskih profesorskih kandidatov, ki kažejo tudi s slovanskega stališča napredek. Dosedanji izpitni red je določal le, da mora kandidat temeljito poznati slovnico, literaturo in nje zgodovino, slovniški in kulturni razvoj onega slovanskega jezika, ki ga hoče učiti, da pozna staroslovensko slovnico ter more staroslovenske tekste prevajati in tolmačiti. Sedanja odredba pa določa še posebe n. pr. o slovenščini: „Für das Slowenische ist eine Vertiefung der grammatischen Kenntnisse durch die vergleichende Heranziehung der kroatischen Sprachformen nachzuweisen... Bei der (ruthenischen und) slowenischen Literatur ist die Bekanntschaft mit den Hapterscheinungen der nächst verwandten slawischen Literatur wünschenswert.“ Malo se je s tem vendarle prebil kitajski zid, ki nas loči. Na profesorskih kandidatih je, da se dajo kratkoma aprobirati za slovenščino in srbohrvaščino. Ako ne bomo hodili v smeri, ki jo kažejo navedene izpitne določbe, ostanemo pritlikavci brez pravega kulturnega pomena.

„O učenju slovanskih jezikov“ smo pisali v lanskem „Slovanu“ (str. 269. sl.) ter takrat obširneje poročali tudi o čeških tozadevnih težnjah. Letos je dne 25. maja brnski odsek čeških profesorjev iznova razpravljaj o učenju drugih slovanskih jezikov v čeških srednjih šolah. Prof. Č. Syrový je ponovil svoj predlog, naj bi se češko profesorsko društvo zavzelo za uvedbo poljščine kot obligatnega predmeta, ter utemeljeval svoj predlog tako-le: Kar se tiče svetovnega pomena, je ruščino staviti poleg francoščine ali angleščine in pozvani činitelji naj se zastavijo za to, da se ne čeških realkah uvede ta jezik vzporedno s francoščino in angleščino, tako da si dijak lahko voli na pr. francoščino ali ruščino. Kar se pa tiče pomembnosti slovanskih jezikov za Čeha, se ne more tajiti, da ima poljščina največjo praktično korist (izložbe, turiztika, kopališča, denarstvo v Galiciji, tendenca industrije itd.); poleg poljščine ima za Čeha srbohrvaščina največjo praktično vrednost. Da dobi uvedba drugega slovanskega jezika realen pomen, za to je treba usposobljenih učiteljev in prof. Syrový je naglašal, naj bi se slavisti-bohemisti naučili poljščine in si pri dotičnih lektorjih dobili potrebno kvalifikacijo. (NB. Na trgovski akademiji v Pragi se izza l. 1908. poleg ruščine uči poljščina, srbohrvaščina in bolgarščina. Na c. k. r. češki trgovski akademiji v Brnu se s prihodnjim šolskim letom uvedeta poljščina in srbohrvaščina). Sprejet je bil posredovalni predlog, naj se uvedeta poljščina in ruščina; sličen predlog se je sprejel letos tudi na skupščini hrvatskih profesorjev v Zagrebu.

Za Slovence velja, kar sem napisal že lani: Vsi gospodarski, literarni in politični razlogi, ki jih navajajo Čehi ali v prilog ruskemu ali v prilog poljskemu ali hrvatskemu jeziku, govore pri nas za srbohrvaščino; češčina prihaja šele v drugi vrsti v poštev.

MARIBORSKA PISMA.

(Dalje).

V dopolnilo repertoarja moramo dodati, da so prišli lansko leto majnika ljubljanski igralci gostovat tudi v Maribor in so nam pod vodstvom režiserja g. Nučiča uprizorili angleško igr „Sebastijan, veliki knez gorgijski“,

burko „Crni madež“ in en dramski in operetni večer. Te predstave je posetilo vsega skupaj 722 oseb, torej povprečno vsak večer le 240 oseb. Ostale predstave (izvzemši gostovanje v Celju) je posetilo 6870 oseb, torej nekoliko manj nego lani. Poleg prve predstave „V znamenju križa“, za katero se je prodalo 969 vstopnic, izkazuje najboljši obisk „Janko in Metka“ (662 vstopnic — otrok ne računa), najslabši obisk pa „Gospodje sinovi“ (284), oziroma repriza „Svet brez moč“ (249). Povprečno je posetilo vsako predstavo po 438 oseb (lani 540). Prodalo se je 45 foteljskih sedežev, 400 sedežev 1. vrste, 404 2., 625 3. vrste, 617 sedežev na galeriji, 315 stojišč v dvorani, 1623 stojišč na galeriji 2302 dijaške in vojaške vstopnice. Edino razveseljiv pojav v tej statistiki je naraščanje obiska stojišč na galeriji, ki priča, kako je ljudstvo potrebno predstav.

Pri predstavah je nastopilo 186 diletantov in 112 diletantk. Osobje šteje 31 moških in 27 ženskih moči; samih navdušenih ljudi, diletantov sicer, ki so pa bili vendar z dušo in telesom vselej pri stvari. Marljivost in požrtvovalnost naših diletantov je dostojno ocenil eden naših prvoboriteljev v „Slogi“ (1910, 46. št.) uspehi seveda niso mogli izostati; z občudovanjem priznavamo, da so si pridobili mnogi igralci neobičajne rutine na odru.

Slabega obiska je kriva razen že omenjenih vzrokov gotovo velika druginja. Lani so gostovali večkrat tudi posamezni ljubljanski igralci pri naših predstavah, ki so privabile več občinstva, letos pa ob nedeljah ni bilo mogoče dobiti gostov, ker so se uprizarjale v Ljubljani vsako nedeljo slovenske igre. Morebiti je odbijalo občinstvo tudi dejstvo, da sta se odpovedali dve že napovedani predstavi („Žrtev“, „Robert in Bertram“).

Malo razveseljiva je slika gmotnega položaja „Dramatičnega društva“, ki jo podaja tiskana bilanca. Razen posojila 2000 K, ki si ga je najelo društvo pri posojilnici za nakup garderobe, nahajamo na strani pasiv še 1809 K dolga na neplačanih računih.

Dohodkov je imelo društvo 10.377,49 K, med njimi razpoložnine 313,61 K, ustanovnine 50 K, članarine 144,20 K, vstopnine 4607,80 K, daril 560 K. Članaripe je prejelo 138,60 K manj, na podporah 640 K manj, vstopnine pa kljub pomnoženemu številu predstav 669,45 K manj nego lani. Večina predstav je bilo pasivnih, čemur se ni čuditi ob ogromnih režijskih troških, ki so znašali letos po 355 K na predstavo.

Izmed izdatkov navedimo znesek za razsvetljavo 887,87 K, kurjavo 205,22 K, snajenje 320,50 K, godbo 939 K, tiskovine in plakatiranje 616,10 K, gostovanje 80 K, kulise in pohištvo 1540,08 K garderobo 2390,93 K, knjižnico 848,12 K, gostovanje v Celju 661,98 K itd.

Po 10% odpisu inventarja (627 K) in 30% knjižnice (452 K) in odštevši dolg (3809,62 K) je društvo še vedno močno aktivno. Kulise so vredne 2657 K, garderoba 2877,36 K. Društveno premoženje se je pomnožilo za 168,01 K in znaša 3094,54 K.

Perspektiva v bodočnost torej ni nikakor sijajna, kajti glavni (denarni) živec boleha in z njim preti društvu nevarnost. Zvišanje vstopnine je izključeno, edino dohodki garderobe in članarine bi se dali zvišati. Precej sramotno za naše razmere je, da šteje društvo samo 65 članov in da jih izmed teh 28 ni plačalo letne članarine 3,20 K. Izjalovilo se je torej upanje, da bo izredno nizka članarina omogočila slovenskim množicam pristop k društvu.

Nova skrb grozi odboru glede godbe v prihodnji sezoni, vendar pa nas navdaja zavest, da se bo posrečilo odboru z energičnim g. Kejžarjem na čelu, premagati vse težkoče in zasigurati prepotrebno slovensko gledališče v Mariboru.

Iz letošnjih srednješolskih izveštij. Omeniti hočemo nekatere razprave, tiskane v njih. V izveštja, ki jih kupujejo pred vsem dijaki, spadajo razprave, ki morejo koristiti dijakom in njihovim staršem. Podrobno znanstveno delo, ki more zanimati le strokovnjake, pravzaprav ne bi smelo polniti izveštij; seveda je pri malih narodih z vsem tem večja težava. **Idrija:** v izveštju čitamo prav primerno razpravo prof. Baeblerja „O nevarnosti kemičnih poizkusov“ in razpravo o „Izpopolnjenem samodelnem električnem menjalu“, ki jo je (izpopolnjujoč spis v lanskem izveštju napisal prof. Nardin. — **Kranj:** Prof. Komatarja študija o „Kostanjeviških mestnih pravicah“ in dr. Mischitz prispevek „K Vezuvovemu izbruhu 1.79 po Kr.“ — **Ljubljana:** II. drž. gimnazija: dr. Fran Ilesič, „Kako mislijo dandanes starši o šoli in šolnikih?“ — **Novo Mesto:** Prof. Rud. Južnič razprava o „Tavriški Ifigeniji pri Evripidu in pri Goetheju“. — **Pazin:** Prof. Nikole Žica zanimiva in samostalna študija o prošlosti Pazinskega Potoka (s par prerezi.) — **Št. Vid nad Ljubljano:** načelno in stvarno važna razprava dr. A. Breznika o „Naglasu v šoli“ (o tem predmetu hočemo pozneje obširneje izpregovoriti). — **Zagreb,** moško učiteljske: Oskarja Dürra literarno-pedagoški članek o „Knjigi za dete“. — Izmed nekranjskih zavodov ima izveštje slov.-nemške nižje gimnazije v Celju slovensko razpravo, in sicer nadaljevanje razprave prof. Kožuha o „Času in njegovi določitvi“. — Prof. dr. Arneiz je v izveštju mariborske gimnazije objavil razpravo o „Indogermanskem aoristu s posebnim ozirom na grščino.“ — V izveštju goriške realke čitamo dr. Hörburgerjevo študijo „Die Aussprache des Deutschen im Munde der Italiener und Slovenen“, ki bomo o njej še izpregovorili. — V izveštju I. drž. gimnazije v Ljubljani je prof. Rud. Grošelj priobčil študijo: „Das Webersche Gesetz und seine relationsteoretische Bedeutung.“

† **Harambašić Avgust.** Sredi meseca junija je umrl pesnik Harambašić (r. 1861), starejši naši generaciji dobro znan hrvatski lirik. Vrstnik Simonu Gregorčiču, je zlagal pesmi o svobodi naroda („Slobodarske“) ter z njim narodno-politično zanesel marsikaterega mlajšega duha. Tudi tužna refleksija Gregorčičeva mu je bila lastna.

NAŠE SLIKE.

To številko smo posvetili **Črni Gori.** Zato prinašamo na prvem mestu sliko **Nikole I.**, kralja črnogorskega (Po fotografiji, posebe poslani „Slovanu“. Str. 257.). — Prestolnica črnogorska, **Cetinje** (Str. 261.). — **Boka Kotorska** pod Črno Goro (Morski zaliv. Str. 262.). — **Cesta iz Njeguša na Cetinje:** Njeguš je drugo mestce črnogorsko (Str. 264.). — **Cesta po dolini iznad Reke Crnojevića:** V trdnjavi Obod ob tej reki je vojvoda Crnojević ob koncu 15. stoletja ustanovil prvo tiskarno na jugoslovanskih tleh (Str. 269.). — **Na Prenju** (Str. 272. in 283.). — **Umetniška priloga:** Usod, ki deli srečo in nesrečo (Str. 273.). Ilustracija **Ljube Babića** ml.; gl. prejšnje številke „Slovana“. **Ferdo Kovačević:** V februarju.

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
☐ hišvena pleskarja ☐

Delavnica: Igriške ulice št. 8
☐ Telefon 154 ☐

BRATA EBERL

☐ LJUBLJANA ☐

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
☐ silo ☐

Trgovina in pisarna: Mikloši-
čeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC
Ljubljana
Dvorni trg šte. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

TOVARNA

POHIŠTVÄ

POŠTNOHR N.
KONTO 31.827375
TELEFON ŠT. 58.

IVAN MATHIAN

C. IN KR. DVORNI ZALOŽNIK ARHITEKT ZA NOTRANJŠCINE V LJUBLJANI

Umetno mizarstvo, tapetarstvo, preprogarstvo, kiparstvo in strugarstvo.

Založnik N. V. c. in kr. avstro-ogrske vojne mornarice; c. kr. avstr. drž. železnic; c. kr. priv. južne železnice.

Podjetje za cele oprave stanovanj, hotelov, sanatori, pisarn, toplic itd. — Ceniki in risbe na razpolago.

Najbolj varno naložen denar!
Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do
: 31. decembra 1910 :
nad 564 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
čez 40 milijonov kron

Rezerdni zaklad nad
1,200.000 kron.

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, v Prešernovi ulici številka 3,

sprejema vloge vsak dan in jih obrestuje po 4 1/4% brez odbitka. Nevzdignjene obresti pripisuje vsakega pol leta h kapitalu. Sprejema vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar. Denar in knjižice se lahko pošiljajo po pošti. Za varnost naloženega denarja jamči zraven rezervnega zaklada še mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in z vso davčno močjo. **Izguba vložnega denarja je nemogoča**, ker je po pravilih te hranilnice, potrjenih po c. kr. deželni vladi, **izključena vsaka špekulacija** z vloženim denarjem. Za varčevanje ima vložene lične domače hranilnike, v podpiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov pa **Kreditno društvo**. Posoja na zemljišča po 5%, in proti poplačevanju dolga po najmanj 1/4%. Dolžnik pa more svoj dolg ~~poplačati~~ poplačati tudi poprej, ako hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje. ~~poplačati~~